משנה בן או בת הנולד מביאת כהן באשה האסורה לו מפאת קדושת כהונתו[1], נקרא "חָלָל", או "חֲלָלָה", מפני שהוא מחולל מקדושת הכהונה; שאף על פי שאביו כהן, פסול הוא לעבודת המקדש, אינו מוזהר על טומאת המת, מותר לישא אשה האסורה לכהן, ואסור לאכול תרומה. וכן החללה אין בה קדושת כהונה: אסורה לאכול תרומה, ופסולה (אסורה להינשא) לכהן. משנתנו דנה בדינה של בת החלל ובת החללה[2]:

בַּת חָלָל זָכָר פְּסוּלָה מִן הַכְּהוּנָּה, ופסול זה נמשך **לְעוֹלָם** עד סוף כל הדורות, כלומר: מאחר שצאצאיו הזכרים של החלל הם חללים עד סוף כל הדורות, הרי בתם היא חללה ופסולה לכהן. **יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא חֲלָלָה, בִּתּוֹ** אינה חללה כמותה, והרי היא **כְּשֵׁירָה לִכְהוּנָּה**, שאין פסול החללות עובר מן האם לבתה[3]. (ואילו) **חָלָל שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל, בִּתּוֹ** חללה כמותו והרי היא **פְּסוּלָה לִכְהוּנָּה**[4].

גיורת אסורה להינשא לכהן, משום שנחשבת "זונה"[5]. המשנה מציגה מחלוקת תנאים בדין בת הגר:

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּת גֵּר זָכָר, ואפילו מאֵם ישראלית, הרי היא **כְּבַת חָלָל זָכָר**, ופסולה לכהונה[6]. אבל בתה של גיורת מישראל כשרה לכהונה[7].

דעה חולקת:

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת בִּתּוֹ כְּשֵׁירָה לִכְהוּנָּה - מותרת להינשא לכהן [וכדעת רבי יהודה]. **וְכֵן גֵּר שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל**[8] **בִּתּוֹ כְּשֵׁירָה לִכְהוּנָּה** [שלא כדעת רבי יהודה]. **אֲבָל גֵּר שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת בִּתּוֹ פְּסוּלָה לִכְהוּנָּה. אֶחָד** בגֵר **וְאֶחָד** בעֲבָדִים כנענים **מְשׁוּחְרָרִים**[9], **אֲפִילּוּ עַד עֲשָׂרָה דּוֹרוֹת** - אפילו אם עברו עשרה דורות או יותר[10] מן הגר או העבד המשוחרר, דין גר עליו, **עַד שֶׁתְּהֵא אִמּוֹ** או אביו[11] **מִיִּשְׂרָאֵל**, כלומר, שאחד מהוריו אינו לא גר, ולא ולד של גר שנשא גיורת[12].

דעה שלישית:

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף גֵּר שֶׁנָּשָׂא גִּיּוֹרֶת, בִּתּוֹ כְּשֵׁירָה לִכְהוּנָּה[13].

גמרא הגמרא דנה על פתיחת המשנה: "בת חלל זכר פסולה מן הכהונה לעולם", ושואלת:

מַאי (מהו) "**לְעוֹלָם**" שאמר התנא? מספיק היה לתנא שיאמר: "בת חלל זכר פסולה מן הכהונה". מכיון שבן החלל הוא חלל, וכן בן בנו הוא חלל, וכן הלאה עד סוף כל הדורות, ברור שבת בנו, ובת בן בנו, עד סוף כל הדורות, הן "בת חלל זכר" ופסולות מן הכהונה. מכיון שכן, מדוע הוצרך התנא להוסיף את המלה "לעולם"?

הגמרא מתרצת:

צריך היה התנא להוסיף את המלה "לעולם", שאם לא כן, **מַהוּ דְּתֵימָא מִידֵּי דַּהֲוָה אַמִּצְרִי וַאֲדוֹמִי** - היית אומר שפסול חללות דומה לגר מצרי או אדומי: **מַה לְּהַלָּן לְאַחַר**[14] **שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת** - כשם ששם, לענין גר מצרי או אדומי, רק בנו נחשב אף הוא כמצרי או אדומי, אבל בן בנו שהוא דור שלישי מותר לבוא בקהל[15], **אַף כָּאן** לענין חלל **נַמִּי** - גם כן, **לְאַחַר שְׁלֹשָׁה דּוֹרוֹת** מותר, שפסול החללות של בתו נמשך רק עד הדור השלישי[16]. לפיכך **קָא מַשְׁמַע לָן** - באה המשנה להודיענו שזה אינו, אלא בת חלל זכר פסולה מן הכהונה "לעולם".

שנינו במשנתנו:

יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא חֲלָלָה, בתו כשירה לכהונה.

הערות

1. **גרושה, חללה וזונה** פסולות לכהן הדיוט; שלש אלו, וכן **אלמנה**, פסולות לכהן גדול (ויקרא כא, ז, יג-יד). **חללה** היא אשה הפסולה לכהונה (גרושה או זונה) שנבעלה לכהן, וכן אלמנה שנבעלה לכהן גדול; כמו כן בתה שנולדה לה מאותה ביאה, הרי היא חללה (ראה גמרא לקמן עמוד ב). **זונה** היא אשה שנבעלה לאיש שהיא אסורה לו מן התורה, ובלבד שאינו איסור המיוחד לכהנים (רמב"ם הלכות איסורי ביאה יח, א-ה; ראה רש"י לקמן ד"ה בסדר, וד"ה זינתה). ויש אומרים שזונה היא רק אם נבעלה לגוי, או לישראל שחייבים על ביאתו בה כרת או מיתת בית דין (תוספות יבמות סא, א ד"ה שנבעלה; השגות הראב"ד על הרמב"ם שם, א).

2. [מדברי המאירי כאן משמע שבדברי המשנה "בת חלל זכר" נכלל גם בן החלל, שאף הוא נפסל מן הכהונה לעולם, וכן משמע קצת מהרמב"ם הלכות איסורי ביאה יט, יד. אבל באור שמח (שם יח, א) וחידושי רבינו חיים הלוי (שם יז, ב) מבואר שפסול בן החלל הוא מטעם שאביו אינו כהן כשר וממילא אי אפשר שיהא הוא כהן כשר. ואכן מרש"י ומפירוש המשניות לרמב"ם משמע שהמשנה מלמדת רק דין בת חלל ולא דין בן חלל. וראה לקמן הערה 17.]

3. טעם הדבר יתבאר בגמרא (רש"י).

דין זה אמור רק בישראל שנשא חללה, אבל כהן שנשא חללה, בתו חללה ופסולה לכהונה, מפני שנולדה מביאת איסור כהונה (רש"י).

4. משפט זה חוזר על האמור בפתיחת המשנה. הגמרא תפרש מה בא ללמדנו (רש"י).

["בת ישראל" האמור כאן לאו דוקא, והוא הדין אם נשא בת כהן, בתו חללה.]

5. רש"י לעיל סט, א ד"ה לויי, על פי משנה יבמות סא, א. וראה לקמן עט, א הערות 36 ו-47.

6. כלומר, בכל צאצאי הגר הזכרים, עד סוף כל הדורות, בתם פסולה לכהונה, כמקרה החלל ששנינו בפתיחת המשנה (מאידי). טעמו של רבי יהודה, ובן של התנאים האחרים, יתבאר בגמרא (רש"י).

7. רש"י. והיינו כשאביה אינו כהן, אבל בתה של גיורת מכהן חללה היא ופסולה לכהונה (ראה סוף הערה 3).

8. ראה לעיל סוף הערה 4.

9. עבד כנעני שהשתחרר חלים עליו כל דיני ישראל, ולפיכך דינו כגר לכמה ענינים.

10. המשנה נקטה "עשרה דורות" על פי לשון הכתוב (דברים כג, ג): "לֹא יָבֹא מַמְזֵר בְּקָהַל ה', גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא יָבֹא לוֹ בְּקָהַל ה' ", אבל הוא הדין יותר, עד סוף כל הדורות. ולשון הרמב"ם (הלכות איסורי ביאה יט, יב): "אפילו אחר כמה דורות" (תוספות יום טוב, ביכורים א, ה; הגהות הרד"ל כאן).

11. תפארת ישראל. והטעם שהזכיר רק אמו, משום שנקט הלשון האמור במסכת ביכורים (שם), ושם נקט אמו לרבותא כמו שכתב התוספות יום טוב שם (קול הרמ"ז).

12. לדעת רבי אליעזר בן יעקב, אדם שנולד מגר שנשא גיורת דינו כגר או גיורת. ואם ולד זה אף הוא נשא איש או אשה שהוא ולד של גר שנשא גיורת [וכל שכן אם נשא גר או גיורת עצמו], אף הולד שלהם דינו בגר או כגיורת. וכן הלאה עד סוף כל הדורות, עד שאחד מצאצאיהם ישא איש או אשה שאינו לא גר או גיורת, ולא ולד של גר שנשא גיורת. [לביאור דברי רש"י ד"ה ר' אליעזר בן יעקב, ראה לקמן עח, א הערה 34, ופני יהושע כאן. ובחכמת מנוח כתב שיש ספרים שבהם מופיע דיבור זה של רש"י לקמן בסוגיא ולא כאן.]

13. **לסיכום**: שלש דעות יש בענין בת גר אם כשירה לכהן:

(א) רבי יהודה: גר שנשא בת ישראל, בתו ממנה פסולה לכהונה. אבל גיורת שנישאה לבן ישראל, בתה ממנו כשירה לכהונה.

(ב) רבי אליעזר כן יעקב: רק בת גר שנשא גיורת פסולה לכהונה. אבל בת גר שנשא בת ישראל, או בת גיורת שנישאה לישראל, כשירה לכהונה.

(ג) רבי יוסי: אפילו בת גר שנשא גיורת כשרה לכהונה.

14. לכאורה יש להגיה: "**ער** שלשה דורות", שדור שלישי עצמו מותר כמו שמבואר ביבמות עח, א (רש"ש).

15. נאמר (דברים כג, ט): "בָּנִים אֲשֶׁר יִוָּלְדוּ לָהֶם [לגר מצרי או אדומי] דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בְּקָהַל ה' ". גר מצרי או אדומי אסור לישא בת ישראל אלא גר, או פסול אחר, כגון ממזר, וכן הדין בבנו; אבל בן בנו מותר לבוא בקהל (ראה שלחן ערוך אבן העזר ד, ו).

16. [על הסברא שיהא חלל דומה למצרי או אדומי, ראה ספר המקנה וטל תורה. לענין אם כוונת הגמרא רק לפסול בת חלל או אף לפסול בן חלל, ראה במקורות שצויינו לעיל הערה 2.]

התנא של משנתנו סובר שאף על פי שבת חלל פסולה לכהונה, בת של חללה וישראל אינה פסולה. הגמרא שואלת על המקור להבדל זה: **מְנָא הֲנֵי מִילֵּי** - מנין אנו למדים דינים אלו[17]?

משיבה הגמרא:

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי (שמעון) [יִשְׁמָעֵאל][18]: **נָאֱמַר כָּאן**, אצל כהן גדול הנשוי לאשה הפסולה לו מפאת קדושתו (ויקרא כא, טו): "**וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו**", שבניו ממנה חללים הם[19]. **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן**, אצל כהן שמתה אשתו (שם, פסוק ד): "**לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו לְהֵחָלוֹ**"[20]. מכיון שבשני הפסוקים נאמר "בְּעַמָּיו", הם נלמדים זה מזה בגזירה שוה: **מַה לְּהַלָּן** - כשם ששם, אצל טומאה, מדובר **בִּזְכָרִים וְלֹא בִּנְקֵבוֹת**, שהרי בת כהן אינה מוזהרת על טומאת המת[21], **אַף כָּאן**, אצל פסול חללות, מדובר **בִּזְכָרִים וְלֹא בִּנְקֵבוֹת**, ונמצינו למדים שאין חללות אלא בזכרים ולא בנקבות, כמו שיבואר.

מקשה הגמרא:

אֶלָּא מֵעַתָּה - אבל אם כן, שהגזירה שוה מלמדת שאין חללות נוהגת בנקיבות, **בִּתּוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל** מאלמנה, וכן בתו של כל כהן מאשה הפסולה לכהונה[22], **תִּישְׁתְּרֵי** - תהיה מותרת! לפי הגזירה שוה הזו, בדין הוא שאפילו בת הנולדה מביאת איסורי כהונה לא תהא חללה[23].

מתרצת הגמרא:

מִי כְּתִיב - וכי כתוב "לֹא יְחַלֵּל **בְּנוֹ** בְּעַמָּיו", שנאמר שבתו אינה מחוללת? "**זַרְעוֹ**" **כְּתִיב** - כתוב "זַרְעוֹ" שמשמעו בין זכרים ובין נקיבות, כמו שנאמר: "**לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו**", ולימדה תורה שכל הנולד מביאה פסולה, ואפילו בת, פסול לכהונה. מכיון שכן, בהכרח שהגזירה שוה, המלמדת על צאצאי הכהן הנקיבות שהן כשירות, אינה מתייחסת לבנותיו אלא לצאצאיו הנקבות היותר מרוחקות, כגון בת בתו.

הגמרא מקשה עוד:

אבל אם כן, **בַּת בְּנוֹ** של כהן זה **תִּישְׁתְּרֵי** - תהיה מותרת! שהרי הגזירה שוה מלמדת שכל צאצאי הכהן הנקיבות (חוץ מבנותיו שכבר נתרבו לאיסור מ"זַרְעוֹ") מותרות לכהונה. ואילו במשנתנו נאמר שבת חלל זכר פסולה לכהונה לעולם!

מתרצת הגמרא:

כְּתִיב: "**לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ**". המלה "זַרְעוֹ" מורכבת משתי המלים "זֶרַע" ו"שֶׁלּוֹ". מכיון שהוזכרו האב והזרע במלה אחת[24], נמצא הכתוב **מַקִּישׁ זַרְעוֹ**, הנולד מהביאה הפסולה, **לוֹ**, לכהן הגדול הבא על אשה הפסולה לו, ללמד: **מַה הוּא** - כשם שהוא, הכהן גדול, **בִּתּוֹ פְּסוּלָה, אַף בְּנוֹ, בִּתּוֹ פְּסוּלָה.**

הגמרא מקשה על היקש זה:

אבל אם כן, בדין הוא שאף **בַּת בִּתּוֹ** של כהן זה **תִּיתַּסַּר** - תיאסר! מכיון שמלת "זַרְעוֹ" כוללת אף את הבנות, וכאמור לעיל, מן הראוי שנקיש הכהן גם לבתו, ונאמר כשם שהוא בתו פסולה, אף בתו בתה פסולה. ואילו במשנתנו נאמר שבת חללה מישראל כשירה לכהונה!

מתרצת הגמרא:

אִם כֵּן - אם תאמר שאפילו בת בתו פסולה, **גְּזֵירָה שָׁוָה מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ** - מה הועילה לו הגזירה שוה? אם נאמר שבין בת בנו ובין בת בתו פסולות, על אילו צאצאים נקיבות מלמדת הגזירה שוה שאינן פסולות? ובהכרח עלינו להסיק שהגזירה שוה - המגבילה את הפסול לזכרים ולא לנקיבות - מלמדת שאין להקיש את הכהן אלא לבנו, ולא לבתו[25].

שנינו במשנתנו:

חָלָל שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל, בִּתּוֹ חללה כמותו, והרי היא **פְּסוּלָה** לכהונה.

הגמרא מקשה:

למה הוצרכה המשנה לקבוע דין זה? **הָא תָּנָא לֵיהּ רֵישָׁא** - כבר למדנו כן בתחילת המשנה, האומרת: **בַּת חָלָל זָכָר פְּסוּלָה מִן הַכְּהוּנָּה לְעוֹלָם!**

מתרצת הגמרא:

באמת אין צורך לדין זה, אלא **אֵיידִי דְּתָנָא רֵישָׁא** - אגב שנאמר בקטע הקודם של המשנה: **יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּשָׂא חֲלָלָה** בתו כשרה לכהונה, **תָּנָא נַמִּי סֵיפָא** - נאמר גם במקביל לכך הדין ההפוך בסיפא: **חָלָל שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרָאֵל** בתו פסולה לכהונה.

שנינו במשנתנו שבת חלל זכר פסולה מן הכהונה. הגמרא מביאה דעה חולקת:

מַתְנִיתִין - משנתנו נשנית **דְּלֹא כְּדַעַת רַבִּי דּוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה**, **דְּתַנְיָא** בברייתא: **רַבִּי דּוֹסְתַּאי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִקְוֶה טָהֳרָה לַחֲלָלוֹת** - כשם שבן ישראל מטהר את זרע החללה (הנשואה לו), ובתו כשרה לכהונה, בדומה למקוה המטהר את הטמא הטובל בו, **כָּךְ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל מִקְוֶה טָהֳרָה לַחֲלָלִים** - כך בת ישראל מטהרת את זרע החלל (שהיא נשואה לו) ובתה כשירה לכהונה.

הגמרא שואלת על המקור לשיטה זו:

מַאי טַעְמֵיהּ - מה טעמו **דְּרַבִּי דּוֹסְתַּאי בְּרַבִּי יְהוּדָה?**

משיבה הגמרא:

אָמַר קְרָא - נאמר בפסוק: "**לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו**". ממה שנאמר "בְּעַמָּיו", בלשון יחיד, ולא "בְּעַמְּמָיו", בלשון רבים[26], אנו למדים:

הערות

17. לכאורה קשה מרוע מחפשת הגמרא מקור לזה, הרי שנינו במשנה לעיל סו, ב: "כל מקום שיש קירושין ואין עבירה הולד הולך אחר הזכר". ראה פני יהושע וספר המקנה מה שכתבו ליישב. אמנם כמה ראשונים כתבו באמת שטעם הדין הוא מכח המשנה המוזכרת (ראה רמב"ם הלכות איסורי ביאה יט, טו; רבינו יהונתן; יר רמה; חינוך, תסו); ראה במקורות שצויינו לעיל הערה 2.

18. מסורת הש"ס, על פי שאלתות ורא"ש; וכן הוא ביד רמה.

19. פסוק זה מלמד שכהן גדול שנשא אשה הפסולה לו מפאת היותו כהן או כהן גרול (ראה לעיל הערה 1), בניו ממנה מחוללים הם ביחס ל"עַמָּיו" [בני משפחתו, דהיינו הכהנים]; כלומר, בנו פסול לשמש במקדש ככהן, ובתו אסורה להינשא לכהן. [הגמרא לקמן סוף עמוד ב רורשת מקרא זו אף בנוגע לכהן הדיוט שנשא אשה הפסולה לו, ולא רק לענין כהן גרול. ראה גם רש"י לקמן עח, א ד"ה כ"ג באלמנה.]

20. כהן שהיה נשוי לאשה הפסולה לו ("לְהֵחָלוֹ") ומתה, אסור לו לכהן להיטמא לה, אלא יניחנה לאחרים שיתעסקו בקבורתה. אך, כאמור בפסוק, הדברים אמורים רק בזמן שהיא "בְּעַמָּיו", שמצוי לה אחרים שיתעסקו בְּקבורתה, אבל אם אין אחרים הרי היא מת מצוה וחובה על הבעל להתעסק בה בעצמו (רש"י לפסוק).

21. שבתחילת הפרשה (פסוק א) נאמר: "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן", ורשו חכמים (לעיל לה, ב): "בני אהרן ולא בנות אהרן" (רש"י).

22. יד רמה.

23. ולפי זה נאמר ש"חללה" שאסרה תורה היינו רק האשה עצמה שנתחללה מביאת הכהן (פני יהושע).

24. רש"י; וראה רש"ש.

25. [ראה ריטב"א ותוספות הרא"ש.]

לסיכום:

הגמרא הביאה שלש דרשות נפרדות בנוגע לצאצאי כהן שנשא אשה הפסולה לו מפאת קדושת כהונתו:

(א) ממלת "זַרְעוֹ" למדים שהן בן הכהן, והן בתו, נעשים חללים.

(ב) מהיקש זרעו לו למדים שבשם שהוא זרעו חללים, כך זרעו, זרעם חללים (ובן הלאה עד סוף כל הדורות).

(ג) מן הגזירה שוה למדים שפסול חללות עובר מדור לדור רק באמצעות הזכרים, ולא הנקבות. לפיכך, בנות החללה אינן חללות.

26. רש"י. באמת "עַמָּיו" היא לשון רבים, שבלשון יחיד יש לומר "עִמּוֹ", אכן הכוונה שמצינו לפעמים הלשון "עַמָּיו" על עם אחד, כגון (ויקרא כא, ד): "לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו", ולפיכך אם הכוונה היתה על לשון רבים היה לו לכתוב לדייק ולומר "בעממיו", כמו שמצינו "בַּעֲמָמֶיךָ" (שופטים ה, יד), "וַעֲמָמִים" (נחמיה ט, כב) [וכן "עַמְּמֵי" (שם פסוק כד)] (רש"ש). וראה גם יבמות עז, ב.

בְּעַם אֶחָד הוּא דְּמֵיחֵל - כשזרעו בתוך עם אחד (משפחה אחת) הוא מחלל את צאצאיו; אבל **בִּשְׁנֵי עֲמָמִים אֵינוֹ מֵיחֵל** - כשזרעו בתוך שני עמים (שתי משפחות), אינו מחלל את צאצאיו. הפסוק מלמד שפסול חללות עובר מדור לדור רק באב ואם שהם "מעם אחד", כלומר: שניהם חללים. אבל אם הם "משני עמים", שאחד מהם חלל והשני כשר[27], אין בתם חללה[28].

הגמרא דנה בענין אשה הפסולה לכהונה שנבעלה לכהן:

תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא (תורת כהנים לפסוק המובא מיד): נאמר אצל כהן גדול הבא על נשים האסורות עליו[29]: "**לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ**". **אֵין לִי** ללמוד מפסוק זה **אֶלָּא זַרְעוֹ** - שכהן הבא על אשה הפסולה לו, הולד ממנה חלל. אבל **הִיא עַצְמָהּ** שהאשה נעשית חללה, **מִנַּיִן**[30]? **אָמַרְתָּ** - תאמר ללמוד זאת מ**קַל וָחוֹמֶר: מַה** (אם) **זַרְעוֹ שֶׁלֹּא עָבַר עֲבֵירָה, מִתְחַלֵּל; הִיא שֶׁעָבְרָה עֲבֵירָה**[31], **אֵינוֹ** בדין **שֶׁאף הִיא מִתְחַלֶּלֶת**[32]?!

הגמרא מקשה על הקל וחומר:

הוּא (הכהן) **עַצְמוֹ יוֹכִיחַ** שלא כקל וחומר זה, **שֶׁהרי** אף הוא **עָבַר עֲבֵירָה** ולמרות זאת **אֵין** הוא **מִתְחַלֵּל** בכך, שעדיין כשר לעבודה[33]! הרי לנו שעבירת האיסור אינה מכריחה להיפסל מן הכהונה.

מתרצת הגמרא:

מַה לְּהוּא, לכהן, **שֶׁכֵּן אֵין מִתְחַלֵּל בְּכָל מָקוֹם** - בשום מקרה, שאפילו אם בא על השפחה או על הזונה אינו נפסל, לפיכך בדין הוא שאין מתחלל אף בכאן. **תֹּאמַר בְּהִיא**, באשה, **שֶׁמִּתְחַלֶּלֶת בְּכָל מָקוֹם**, שאם נבעלה לפסול לה, כגון לכותי, חלל, נתין, או ממזר, הרי נפסלה לכהונה[34]; ומכיון שנפסלת על ידי שאר ביאות אסורות, בדין הוא שתיפסל אף בכאן, כמו שלמדנו מן הקל וחומר.

אחרי שיישבה הברייתא את הקל וחומר, היא מציגה מקור נוסף לדין זה, שאשה הפסולה לכהונה שנבעלה לכהן נעשתה חללה:

וְאִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר - ואם בכל זאת תרצה לומר שקיימת סתירה מסויימת לקל וחומר, הרי לך דרשה אחרת מן התורה המלמדת שהאשה מתחללת: **אָמַר קְרָא** - הפסוק אומר: "**לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ**", ויש לדרשו למשמעות נוספת, דהיינו: "**לֹא יְחוּלַּל** זַרְעוֹ"[35], הרי **זֶה** מדובר במי **שֶׁהָיָה כָּשֵׁר וְנִתְחַלֵּל**, דהיינו, אשה שהיתה כשירה לכהונה (שעד כה היתה פסולה רק לכהן גדול מפאת היותה אלמנה), ונתחללה על ידי ביאת הכהן עליה (שכעת היא חללה ופסולה אף לכהן הדיוט).

שואלת הגמרא:

מַאי "אִם נַפְשְׁךָ לוֹמַר" - לְמה התכוונה הברייתא באומרה: "אם בכל זאת תרצה לומר שקיימת סתירה לקל וחומר..."? איזו סתירה יש להקשות על הקל וחומר הזה?

משיבה הגמרא:

זוהי כוונת הברייתא: **וְכִי תֵּימָא אִיבָּא לְמֵיפְרַךְ** - אם תאמר שיש לסתור את עיקר הלימוד של הקל וחומר, המלמד שהאשה מתחללת ממה שמצינו שזרעו מתחלל, ולהקשות: **מַה לְּזַרְעוֹ** - הטעם שזרע הכהן מן האשה הזאת מתחלל הוא **שֶׁכֵּן יְצִירָתוֹ בַּעֲבֵירָה**, מה שאין כן האשה עצמה, שאין יצירתה בעבירה, נוכל לומר שאינה מתחללת. ומכיון שאין ללמוד את פסול האשה מפסול הולד, לפיכך מציגה הברייתא מקור אחר להלכה זאת: **אָמַר קְרָא**: "**לֹא יְחַלֵּל**". ויש לדורשו למשמעות נוספת: "**לֹא יְחוּלַּל**". הרי **זֶה** מדובר במי **שֶׁהָיָה כָּשֵׁר וְנִתְחַלֵּל**, דהיינו, האשה.

ברייתא הקשורה לענין הנזכר:

תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא (תורת כהנים ויקרא כא, ז): **אֵיזוֹ הִיא "חֲלָלָה"? כָּל** אשה **שֶׁנּוֹלְדָה מִן הַפְּסוּלִים**, כלומר: שנולדה מביאת איש באשה הפסולה לו.

הגמרא מבררת דברי הברייתא:

מַאי - מהו הפירוש של "**הַפְּסוּלִים**"? **אִילֵימָא** - אם תאמר שהכוונה **לְפְסוּלִים לוֹ**, דהיינו, שבת הנולדה מביאת ישראל (ואפילו אינו כהן) באשה האסורה לו (ואפילו כשרה לאחרים[36]) באיסור כזה שאינו גורם ממזרות, הרי היא חללה; זה לא יתכן, **שֶׁהֲרֵי הַמַּחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ** לאחר שנישאת לאחר, **דִּפְסוּלָה** להינשא **לוֹ**, ומכל מקום **בָּנֶיהָ** ממנו **כְּשֵׁרִים** לכהונה (אם ישראל הוא[37]), **דִּכְתִיב** (דברים כד, ד): "לֹא

הערות

27. ורק אם השני לוי או ישראל נחשב "שני עממים", אבל אם השני כהן כשר נחשב "עם אחד" [כי שניהם משבט אחד] (יד רמה). אבל השיטה לא נורע למי (לעיל סד, א ד"ה הא) כתב בשם הראב"ד שכהן וחלל (היינו כהן שנשא בת חלל) גם כן נחשב "שני עממים".

28. ודורשים הפסוק "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו" שזרע הכהן, שהוא מחולל, אינו מחלל צאצאיו אחריו כי אם בעם אחד; אבל הכהן עצמו הבא על אשה פסולה לו, מחלל את זרעו אפילו "בשני עממים". וכן משמע בפירוש רש"י (ריטב"א). וראה פני יהושע לענין רדשת הגזירה שוה דלעיל, לדעת רבי דוסתאי בן יהודה.

29. ראה לעיל סוף הערה 19.

30. לכאורה אין שום נפקא מינה אם האשה נעשית חללה, שהרי מדובר באשה שהיא כבר פסולה לכהונה. אמנם רינה משתנה לענין אכילת תרומה, שלפני שנעשית חללה היתה מותרת בתרומה [אם היא בת כהן (יד רמה; ראה להלן עמוד ב הערה 14)] ועכשיו שנתחללה מקדושת כהונה נאסרת בתרומה. עוד הבדל יש לענין אלמנה שנבעלה לכהן גדול, שעד כה היתה אסורה רק לכהן גדול, וכעת שנתחללה אסורה אף לכהן הדיוט (רש"י). וראה הבדל נוסף לקמן הערה 39.

וראה עוד מהרש"א וספר המקנה על קושיית הגמרא.

31. הגמרא ביבמות (פד, ב) דורשת ממה שנאמר אצל איסור הנשים הפסולות לכהונה (ויקרא כא, ז): "לֹא יִקָּחוּ. . .לֹא יִקָּחוּ" פעמיים. שכשם שכהן מוזהר על ביאת אשה הפסולה לו מפאת קרושת כהונתו, כך מוזהרת האשה על ביאתו (רש"י). [פסוק זה כתוב בפסולי כהן הדיוט, ולא נתבאר מנין אנו למדים שגם באלמנה לכהן גדול הדין כן (אליה רבה).]

32. ויש להקשות: ממזר יוכיח, שלא עבר עבירה ופסול מלבוא בקהל, ואמו שעברה עבירה אינה נפסלת מלבוא בקהל. ויש לומר שפסולי כהונה שונים מפסולי קהל ואין להוכיח מאחד על השני (פני יהושע).

33. שהרי נאמר רק "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ", ומשמע שרק "זרעו" מתחלל אבל הוא עצמו אינו מתחלל. ואכן, שנינו במשנה (בכורות מה, ב) שכהן הנשוי לאשה הפסולה לו פסול לעבודה עד שידור ממנה הנאה, ומכאן שלאחר שהדירה כשר לעבודה ולא התחלל (רש"י). ועוד, ששנינו במשנה במסכת סוטה (בג, א): "מה בין כהן לכהנת. . .כהנת מתחללת וכהן אין מתחלל. . .", ובגמרא (שם עמוד ב): "מנלן, דאמר קרא: 'וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו', זרעו מתחלל והוא אינו מתחלל". (פירוש המיוחס לרבינו מאיר מרמרו; והמהרי"ט והרש"ש הקשו על רש"י מדוע לא הביא משנה זו). וראה פירוש המשניות על המשנה (ג, ט) בשם תורת כהנים.

34. כפי שאמרה הברייתא לעיל עד, ב (רש"י). ונחלקו הראשונים אם פסול זה הוא מטעם זונה, או מטעם חללה, או מטעם פסול חדש בפני עצמו (ראה; מהרש"א ד"ה וכ"ת; וראה לעיל עד, ב הערה 26).

35. הפסוק היה יכול לכתוב מלת "יְחַלֵּל" כלמ"ד אחת: "יְחַל" [על דרך (במדבר ל, ג): "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ"]. הלמ"ד השניה מלמדת שהכתוב מדבר בחילול נוסף, שניתן להגדירו כ"יְחוּלַּל" במובנו המקורי, דהיינו: "כשר ונתחלל". לשון זו נופלת על האשה, שכן כשרה היתה לכהונה וכעת היא נפסלת, מה שאין כן הולד שנפסל לכהונה מתחילת יצירתו (רש"י כאן, ולעיל עה, א ד"ה מכהן גדול באלמנה, על פי פירוש הפני יהושע לעיל שם, ומהרש"א סנהדרין נא, א; אבל ראה מהרש"ל לעיל שם וסנהדרין שם). וראה עוד מהרי"ט, ולהלן הערה 42.

[בתורת כהנים (מקורה של ברייתא זו) לפנינו הגירסא: " 'לֹא יְחַלֵּל' 'וְלֹא יְחַלֵּל' ", ומשמע שהדרש הוא מהוא"ו הנוספת; אבל מפירוש הר"ש והראב"ד שם [וכן מרש"י לעיל עה, א ד"ה מכהן גדול; וכן הוא בתמורה ה, ב], מוכח שגרסו בנוסח הברייתא: 'וְלֹא יַחֵל' (או: 'יָחוֹל') 'וְלֹא יְחַלֵּל' " (החפץ חיים בפירושו לתורת כהנים; ואכן בר"ש משמע שגרס כן במפורש אף בגמרא שלנו; אמנם מה שכותב שם החפץ חיים שהגירסא לפנינו בגמרא היא כגירסא שלפנינו בתורת כהנים - תמוה). וראה מה שכתב בשער המלך איסורי ביאה יט, א.] ורש"י ביבמות (טו, ב ד"ה היא) ובנדה (סט, ב ד"ה היא) הביא מקור לחילול האשה ממה שנאמר: "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו", ו"עַמָּיו" היינו אשתו; ובמהרש"א ביבמות תמה על רש"י שלא מצא דרשה זו בשום מקום.

36. יד רמה.

37. רש"י. שאם כהן הוא, הרי כהן שנשא גרושה – ואפילו גרושתו שלא נישאה לאחר קודם שהחזירה – בניו ממנה חללים.

יוֹכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמְּאָה, כִּי **תּוֹעֵבָה הִוא** לִפְנֵי ה' ". המלה "הוא" באה ללמד שדוקא **הִיא תּוֹעֵבָה** - נאסרת[38], **וְאֵין בָּנֶיהָ תּוֹעֵבִים** - נאסרים, דהיינו שאינם פסולים. הרי שמצינו מקרה של בת שנולדה מביאת איש באשה הפסולה לו ובכל זאת אינה נעשית חללה, ואם כן לא יתכן ש"הפסולים" שבברייתא כולל אף ישראל.

הגמרא מפרשת את הברייתא:

אָמַר רַב יְהוּדָה: הָכִי קָאָמַר - כך הוא פירוש הברייתא: **אֵיזוֹ הִיא "חֲלָלָה"? כָּל שֶׁנּוֹלְדָה מִן פְּסוּל בְּהוּנָּה** - מביאת כהן באשה האסורה עליו מפאת קדושת כהונתו.

הגמרא מקשה גם על פירוש זה:

נוֹלְדָה אֵין - וכי רק אם נולדה מביאה פסולה תהא חללה? **לֹא נוֹלְדָה לֹא** - אבל אם לא נולדה מביאה פסולה לא תהא חללה?! **הֲרֵי אַלְמָנָה** שנבעלה לכהן גדול, **וּגְרוּשָׁה וזוֹנָה** שנבעלה לכל כהן, **דְּלֹא נוֹלְדָה** מביאה כזו, **וְקָא הַוְיָא חֲלָלָה** - ומכל מקום היא נעשית חללה, וכאמור בברייתא לעיל שכל אשה האסורה לכהן מפאת קדושת כהונתו נעשית חללה אם נבעלה לכהן[39]. מדוע הגבילה הברייתא שלנו את פסול החללות לוולד מביאה אסורה?

הגמרא מפרשת את הברייתא מחדש:

אָמַר רַבָּה: הָכִי קָאָמַר - כך הוא פירוש הברייתא: **אֵיזוֹ** היא **חֲלָלָה המוּזְכֶּרֶת**[40] **שֶׁלֹּא הָיָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר כְּלָל** - שאף פעם לא היתה כשרה? **כָּל שֶׁנּוֹלְדָה מִן פְּסוּל בְּהוּנָּה** - מביאת כהן באשה האסורה עליו מפאת קדושת כהונתו.

הגמרא מבהירה דברי רבה:

מַאי - מהו הפירוש של "**מוּזְכֶּרֶת**"?

משיבה הגמרא:

אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אָבִין: הָכִי קָאָמַר - זהו מה שרבה אומר: **אֵיזוֹ הִיא חֲלָלָה** המוזכרת בתורה [ויקרא כא, ז: "אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ"] **שֶׁעִיקָּרָהּ מִדִּבְרֵי תּוֹרָה** עצמה, **וְאֵין צְרִיכִין לְפָרֵשׁ** את משמעותה **מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים**[41]? **כָּל** אשה **שֶׁנּוֹלְדָה מִן** ביאת כהן באשה שהיא **מִפְּסוּלֵי כְּהוּנָּה.** כלומר: לפי פשוטו של מקרא, "חֲלָלָה" שאמרה תורה היא בת שנולדה מביאת כהן באשה הפסולה לו, שהרי נאמר: "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ". ואילו "חללה" שהיתה לה שעת הכושר, שהיא מתחללת על ידי ביאה אסורה, נלמדת באמצעות "פירוש מדברי סופרים" [דהיינו, או מקל וחומר, או מתוך דקדוק ודרשת המלה "יְחַלֵּל", כמבואר בברייתא לעיל], ולא מפשוטו של מקרא עצמו[42].

הגמרא מביאה ברייתא הדנה בחיובי מלקות על פסולי כהונה:

תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא: כהן גדול הבא על **אַלְמָנָה, אַלְמָנָה, וְאַלְמָנָה, אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא** מלקות **אַחַת**[43]. וכן כהן גדול או כהן הדיוט הבא על **גְּרוּשָׁה, גְּרוּשָׁה, וּגְרוּשָׁה, אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא** מלקות **אַחַת.** כהן גדול הבא על "**אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה**" (ויקרא כא, יד), כלומר: על אשה שיש בה את כל השמות האלו, הדין כך: **בִּזְמַן שֶׁהֵם** (השמות האלו) חלו בה **כַּסֵּדֶר** הזה, דהיינו, שנישאה לאיש ונתאלמנה ממנו; אחר כך נישאה לאיש אחר והתגרשה ממנו; אחר כך נישאה לכהן ונעשתה חללה [שכן גרושה שנבעלה לכהן מתחללת]; ואחר כך נבעלה לפסול אחר[44] ונעשתה זונה. **חַיָּיב** הכהן הגדול מלקות נפרדת **עַל כָּל אַחַת וְאַחַת** מן השמות האלו. אבל אם **זִינְּתָה** - נעשתה זונה תחילה, שנבעלה בעילת זנות, **וְאחר כך נִתְחַלְּלָה,** שנבעלה לכהן, והיא אסורה לו מכבר משום זונה, **וְאחר כך נִתְגָּרְשָׁה, וְאחר כך נִתְאַרְמְלָה, אֵינוֹ חַיָּיב** עליה **אֶלָּא** מלקות **אַחַת**[45].

הגמרא מבארת את הברייתא:

אָמַר מַר בברייתא: כהן גדול שבא על **אַלְמָנָה, אַלְמָנָה, וְאַלְמָנָה, אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא** מלקות **אַחַת. הַאי אַלְמָנָה הֵיכִי דָּמֵי** - אלמנה זאת, במה המדובר? **אִילֵימָא** - אם תאמר שהברייתא עסוקה בכהן גדול **שֶׁבָּא עַל אַלְמָנַת רְאוּבֵן וְעַל אַלְמָנַת שִׁמְעוֹן וְעַל אַלְמָנַת לֵוִי,** כלומר, שבא על שלש אלמנות נפרדות, **אַמַּאי** (מדוע) **אֵינוֹ חַיָּיב** עליהן **אֶלָּא** מלקות **אַחַת?**

אגודת הנורת ה' בפיך
עמותת התלמוד המבואר (שוטנשטיין) יחפצי קדושך
רח' מאה שערים 85 (בתי ניטין) טל 5323689
קבלת קהל כל ערב 7.00-8.00

הערות

38. רש"י; וראה חתם סופר.

39. [רש"י כותב כאן שכהן הבא על זונה נעשית חללה וכהן הבא עליה אחר כך לוקה גם משום חללה, וקשה הרי "אין איסור חל על איסור" (ראה להלן עמוד ב הערה 12), ונראה שהוא טעות סופר ואינו לשון רש"י, ועוד שברש"י כתב־יד חסר זאת (מהר"י בירב; ראה שם עוד). אבל בשער המלך (הלכות איסורי ביאה יז, י) כתב שיש לומר שפסולי כהונה שונים משאר איסורים, ובהם חל איסור על איסור (ראה להלן עמוד ב הערה 36).]

40. מלה זו תבואר בהמשך (רש"י).

41. כלומר: "מוזכרת" פירושה: "מפורשת" (יד רמה).

42. רש"י. שעיקר שם "חללה" הוא מלשון "חול", דהיינו דבר שראוי להיות קודש מתחילתו ויצא לחולין, והוא זרעו של הכהן שראוי להיות קודש כאביו והרי הוא חול, מה שאין כן אשה המתחללת מביאת הכהן אין שם "חללה" שייך בה, שאם בת ישראל היא לא היתה בה קדושה מעולם (מלבי"ם לפסוק).

ויש בזה הבדל להלכה, שהרי אין זקן ממרא חייב אלא כשמורה הלכה בענין "דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים" [לדעת רבי יהודה בסנהדרין פז, א], וכן אין בית דין מביאים פר העלם דבר אלא כשמורים הלכה בענין "דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים" [ראה הוריות ד, א ורש"י שם ד"ה אין ב"ד]. ובכן, הוראה בדין חללה שנולדה מביאה אסורה היא הוראה בדין שאין פירושו מדברי סופרים, ואינו נעשה זקן ממרא ואין מביאים עבורה פר העלם דבר; מה שאין כן הוראה בדין חללה שנבעלה מכהן נחשבת הוראה בדבר שפידושו מדברי סופרים (מהרי"ט. ויש להעיר על זה, שאין בית דין מביאים פר העלם דבר אלא בדין הנוגע לאיסור כרת, ואילו חללות אינה אלא איסור לאו).

43. הגמרא תפרש בהמשך באיזה מקרה מדובר (רש"י).

44. כגון לאחד מאיסורי העריות או לממזר (רש"י בסמוך ד"ה שזינתה). שהנבעלת בעילת זנות נעשית זונה ולא חללה, והנבעלת בעילה הפסולה לכהונה נעשית חללה ולא זונה, כפי שיבואר בגמרא להלן בעמוד ב (רש"י; ראה לעיל הערה 1).

45. הגמרא תפרש את הטעם בהמשך (רש"י).

הֲרֵי שלש האלמנות האלו שבא עליהן **גּוּפִין מוּחְלָקִים** הן, ועוד **הֲרֵי שֵׁמוֹת** של איסור **מוּחְלָקִים** הן, ובדין הוא שיתחייב מלקות על כל ביאה בנפרד[1].

לאור הקושי הנזכר, מציעה הגמרא פירוש אחר בברייתא:

אֶלָּא, הברייתא עוסקת בכהן גדול **שֶׁבָּא עַל אַלְמָנָה אַחַת שָׁלֹשׁ בִּיאוֹת**, שאינו לוקה אלא פעם אחת בלבד[2].

הגמרא דוחה גם פירוש זה:

הֵיכִי דָּמֵי - באיזה מקרה מדובר? **אִי דְּלֹא אַתְּרוּ בֵּיהּ** - אם לא התרו בו לפני כל ביאה וביאה, אלא לפני ביאה הראשונה בלבד[3], **פְּשִׁיטָא** - הרי פשוט **דְּאֵינוֹ חַיָּיב** מלקות **אֶלָּא** פעם **אַחַת**, והברייתא אינה צריכה ללמדנו דבר זה. **אֶלָּא**, מדובר **דְּאַתְּרוּ בֵּיהּ אַכָּל חֲדָא וְחֲדָא** - שהתרו בו לפני כל ביאה וביאה, אבל אם כן **אַמַּאי** (מדוע) **אֵינוֹ חַיָּיב** מלקות **אֶלָּא** פעם **אַחַת? וְהָתְנַן** במשנה (נזיר מב, א; מכות כא, א): **נָזִיר**[4] **שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה יַיִן כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ**, ולא התרו בו אלא פעם אחת, **אֵינוֹ חַיָּיב** מלקות **אֶלָּא** פעם **אַחַת**. אולם אם **אָמְרוּ לוֹ**: ''**אַל תִּשְׁתֶּה!**'', ''**אַל תִּשְׁתֶּה!**'', כלומר שהתרו בו מספר פעמים[5], **וְהוּא שׁוֹתֶה** יין כשיעור שחייב עליו מלקות[6] מיד לאחר כל התראה שקיבל, **חַיָּיב** מלקות **עַל כָּל אַחַת וְאַחַת** - כלומר על כל שתיה ושתיה[7].

משנדחה גם פירוש זה, הגמרא מציעה הסבר אחר בברייתא:

לֹא צְרִיכָא - אין הברייתא נצרכת אלא ללמד על מקרה שֶׁהכהן הגדול **בָּא** ביאה אחת **עַל אַלְמָנַת רְאוּבֵן שֶׁהָיְתָה** גם **אַלְמָנַת שִׁמְעוֹן, וְשֶׁהָיְתָה** גם **אַלְמָנַת לֵוִי**, כלומר: שנישאה לשלשה אנשים, ונתאלמנה מכל אחד. הברייתא מלמדת שהוא חייב מלקות אחת, מפני שלולי דבריה **מַהוּ דְּתֵימָא** - היית אומר: **הֲרֵי** אשה זו שבא עליה אסורה משום שלשה **שֵׁמוֹת מוּחְלָקִים** של איסור, ובדין הוא שילקה שלש מלקויות[8], לפיכך **קָא מַשְׁמַע לָן** - הברייתא מלמדת שגוּפִים **מוּחְלָקִים בְּעִינָן** - שצריכים גופים מוחלקים כדי להתחייב יותר ממלקות אחת, **וְלֵיכָּא** - ומכיון שבמקרה זה אין כאן אלא גוף אחד, אינו חייב אלא מלקות אחת[9].

הגמרא ממשיכה בביאור הברייתא שהובאה לעיל (עמוד א):

כהן גדול הבא על ''**אַלְמָנָה, וּגְרוּשָׁה, וַחֲלָלָה, וְזָנָה**'', בזמן שחלו בה שמות אלו כפי הסדר הזה, חייב מלקות על כל אחת ואחת מן השמות האלו. אבל אם חלו בה בסדר הפוך, שזינתה, ואחר כך נתחללה, ואחר כך נתגרשה, ואחר כך נתאלמנה, אינו חייב מלקות אלא פעם אחת.

הגמרא שואלת על טעמו של דבר:

הַאי תַּנָּא מַאי קָסָבַר - תנא זה, מה הוא סובר? **אִי קָסָבַר** - אם הוא סובר שֶ**אִיסּוּר חָל** אפילו **עַל אִיסּוּר** שחל מכבר[10], **אז אִיפְּכָא נַמִּי** -

---

הערות

1. העובר עבירה אחת בגופים שונים, כגון הבא על חמש נשיו כשהן נדות, חייב מלקות על כל גוף בנפרד (ראה משנה כריתות טו, א). כמו בן, העובר עבירות הרבה בגוף אחד, כגון הבא על אחותו שהיא גם אחות אביו וגם אחות אמו, או כהן גדול הבא על אשה שהיא אלמנה וגרושה חייב מלקות על כל עבירה בנפרד (ראה שם, ולקמן עח, א). הגמרא באן אומרת שאפילו היו רק גופים מוחלקים בלבד [כגון שלש אלמנות של אדם אחד] היה חייב מלקות על כל עבירה בנפרד, וכל שכן במקרה שלנו שיש גם שמות מוחלקים [שאף על פי שכולן אסורות משום אותו לא תעשה (''אַלְמָנָה. . .לֹא יִקָּח'' [ויקרא בא, יד]), הן נידונות כ''שמות מוחלקים'', הואיל וכל אחת התאלמנה מאיש אחר] (יד רמה). אבל בתוספות מבואר (כפי שנתבאר במהרי''ט) שהמקרה שלפנינו אינו נחשב שמות מוחלקים, לפי שבולן אסורות באיסור אחד של ''אלמנה'', והגמרא נקטה ''שמות מוחלקים'' לחנם. ודאה עוד הערה 9.

[לענין מנין ההתראות שבבאן, ראה להלן סוף הערה 7.]

2. [באמת אחר שבא עליה פעם אחת נעשית חללה, ונמצא שחייב על שתי הביאות הנוספות מחמת חללה; אלא כוונת הברייתא היא שמחמת אלמנה אינו חייב אלא אחת (אליה רבה).]

3. העובר עבירה שיש בה עונש מלקות (או מיתת בית דין) אינו מתחייב עד שיַתרו בו בסמוך לעבירתו את דבר האיסור ואת העונש הצפוי לו, דהיינו שיוהידוהו ויאמרו לו: ''הוי יודע שאתה מוזהר מלעשות את זה, ואם תעשנו תהא חייב מלקות'', והוא עונה: ''יודע אני ועל מנת כן אני עושה, שאקבל מלקות'' (ראה רש''י חולין מא, א ד''ה מאי). אבל העובר על לאו ולא התרו בו אינו לוקה (ראה סנהדרין מ, ב-מא, ב למקור דין זה). ובמקרה שלפנינו מתרים בו על הלאו של ''אַלְמָנָה. . .לֹא יִקָּח'', דהיינו לאו על ביאה דרך אישות (ספר המקנה; ראה שם עוד). וראה עוד להלן הערה 7 בביאור דברי הגמרא כאן.

4. נזיר הוא מי שנדר בנזירות, ובכך נאסר בשתית יין ובאבילת ענבים ובגילוח שעד ראשו, ואסור לו להיטמא למתים (במדבר ו, ב-ז).

5. לשון ההתראה שנקטה המשנה היא לשון מקוצרת. למעשה, לשון ההתראה צריכה להיות: ''אל תשתה יין, שאסור לנזיר לשתות יין, ואם תשתה תהא חייב מלקות'' (ראה לעיל הערה 3). אבן, לאחר שקיבל הנזיר התראה גמורה לפני השתיה הראשונה, בשאר הפעמים שהוא שותה די שיתרו בו בקיצור: ''אל תשתה'', בלי לפרט את העונש, מאחר שמובן שמשמעות ההתראות האחרונות היא כמו ההתראה הראשונה (ריטב''א מכות כא, א ד''ה אמדו לו).

6. ראה נזיר לד, ב שנחלקו התנאים אם השיעור בכזית או ברביעית.

7. הריטב''א (שם ד''ה נזיר) מביא בשם רש''י (והוא ברש''י על הרי''ף שם), שהטעם שנזיר שקיבל התראה אחת בלבד אינו לוקה אלא פעם אחת הוא מפני שאין ארם חייב מלקות אלא כשעבר את העבירה ב''תוך כדי דיבור'' (שיעור הזמן הדרוש לומר את המלים: ''שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי'') להתראה, ואם עבר שיעור זמן זה לאחר קבלת ההתראה אינו לוקה, כיון שאפשר ששכח את ההתראה בשעה שעשה את מעשה העבירה (ראה כתובות לג, א). לכן, במקרה שלנו, אין הנזיר חייב מלקות אלא על שתיית היין ששתה ב''תוך כדי דיבור'' של ההתראה, כלומר: על השתיה הראשונה, ואילו על שאר הפעמים ששתה אינו לוקה, מכיון שלא התרו בו סמוך למעשה העבירה, ואפשר שבשעה ששתה שכח את ההתראה. אכן כאשר התרו בנזיר על כל שתיה ושתיה הוא חייב מלקות על כל שתיה, מפני שבכל שתיה הוא עובר העבירה ''תוך בדי דיבור'' של התראה.

וכתב הריטב''א, שהתוספות הקשו על רש''י (והוא לפנינו בתוספות מכות כ, ב ד''ה לא) מדברי הגמרא לעיל, שאמרה שאם בא כהן גדול על שלש נשים אלמנות חייב כל אחת ואחת, אף שלא התרו בו אלא פעם אחת בלבד, ואינו יכול לומר ''שכחתי'' [ובודאי מדובר שם בהתראה אחת, שהרי אין הגמרא מקשה שם: ''היכי דמי אי רלא אתדו ביה. . .'' כמו שמקשה הגמרא כאן (משנה למלך הלכות איסורי ביאה א, א; ראה גם תוספות רי''ד ותוספות הרא''ש כאן)].

והביא הריטב''א פירוש אחר במשנה זו בשם הר''י, שמי שקיבל התראה אחת על עבירה מסויימת ועבר עליה מספר פעמים חייב מלקות על כל פעם שעשה את העבירה, אבל רק בתנאי שכל פעם שעבר תהא נחשבת מעשה בפני עצמו ונבדל משאר המעשים (כגון שהפסיק ביניהם), [ובתנאי ששאר העבירות היו כל אחת מהן ''תוך כדי דיבור'' לעבירה שקדמה לה, ואף על פי שרק העבירה הראשונה היתה תוך כדי ריבור להתראה (קרן אורה נזיר מב, א)], ואז חייב על כל מעשה בפני עצמו. משנה זו, הקובעת שנזיר שקיבל התראה אחת אינו חייב מלקות אלא פעם אחת, עוסקת במעשי עבידה שאינם נבדלים זה מזה, שאין הפסק בין השתיות וכולן נחשבות מעשה שתיה אחד, ולכן אין הנזיר לוקה אלא פעם אחת. אבל אם היה מפסיק ביניהן הרי הן מעשים נברלים ודינם ב''גופים מחולקים'', שבהם, כאמור לעיל, אפילו בהתראה אחת חייב על כל עבירה. אולם, אם הנזיר קיבל מספר התראות הוא חייב מלקות על כל פעם ששתה לאחר התראה, ואף על פי ששתייתו היתה ללא הפסק. הטעם לכך הוא מפני ש''התראות מחלקות''; כלומר, ההתראות השונות שקיבל במשך מעשה העבירה מחלקות את המעשה לעבירות שונות.

העדוך לנר (על התוספות במבות שם) כתב ליישב דעת רש''י, שבאמת מדובר בגמרא לעיל שהתרו בו על כל אחת מהן [וכן פירש המאירי כאן], והגמרא לא דייקה שם לומר שהתרו בו על כל אחת מהן, שמאחר שיש הפסק בין העבירות הדבר פשוט שכך עשו, ורק באלמנה אחת ושלש ביאות סברה הגמדא שמביון שהיא גוף אחד אין סברא בל כך ששכח ההתראה, לכן הוצרבה הגמרא לדייק ולפרט שאף במקרה זה צריך התראה מיוחדת על בל עבירה. [לתירוצים אחרים לדעת רש''י, ראה מרומי שדה מבות שם, ר''ה אלא, ומרכבת המשנה, הלכות עבודה זרה יב, טו.]

8. [לכאורה יקשה, שאף אם יש שמות מוחלקים לא יהא חייב אלא אחת מטעם ''אין איסור חל על איסור'' (ראה להלן הערה 12). ראה ספר המקנה שהעמיד הברייתא במקרים של ''איסוד כולל'' או ''איסור מוסיף'' או ''איסור בת אחת'' (ראה לקמן שם), שבהם חל איסור על איסור. וראה עוד בדברי שער המלך להלן הערה 37.]

9. כלומר: מה ששנינו שהבא על אחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו, או כהן גדול הבא על אלמנה שהיא גרושה, שחייב מלקות על כל איסור בנפרד (ראה לעיל הערה 1), היינו משום שהאיסורים הם בני שמות שונים, ולכן אף אם אין גופים מוחלקים חייב על כל איסור ואיסור. אבל במקרה שלפנינו, אף על פי ששמות הבעלים שמהם נתאלמנה הם שמות מוחלקים, בכל זאת מאחר שהכל שֵׁם איסור של אלמנה, אין יותר ממלקות אחת אם אין גופים מוחלקים (יד רמה, תוספות רבינו פרץ). וראה שער המלך הלכות איסורי ביאה יז, יא.

10. חפץ שהיה אסור באיסור מסויים, ונוצר אחר כך מצב שאותו חפץ נאסר באיסור נוסף, נחלקו תנאים אם חל האיסור השני מעל לאיסור הראשון, והעובר עבירה בחפץ זה נענש על שני האיסורים, או שאין האיסור השני חל ואינו חייב

אפילו אם השמות האלו חלו בה בסדר הפוך, בדין הוא שילקה הכהן הגדול על כל אחת ואחת מן השמות האלו, שהרי אסורה היא מכח כל האיסורים הללו. **וְאִי קָסָבַר** - ואם הוא סובר **שאֵין אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר** שחל מכבר, **אז אֲפִילּוּ בְּסֵדֶר הַזֶּה נַמִּי לֹא** - אפילו אם חלו בה השמות האלו בסדר שהם כתובים בפסוק, בדין הוא שלא ילקה הכהן הגדול על כל השמות, שהרי אינה אסורה אלא מכח האיסור הראשון בלבד.

הגמרא מסבירה את הברייתא:

אָמַר רָבָא: הַאי תַּנָּא - תנא זה של הברייתא, **אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר לֵית לֵיהּ** - אינו סובר שאיסור חל על איסור שחל מכבר, אבל **אִיסּוּר מוֹסִיף אִית לֵיהּ** - אבל כשהאיסור השני "מוסיף" על איסור הראשון הוא סובר שחל האיסור השני על האיסור שחל מכבר[11].

הגמרא מסבירה איך איסורים אלו "מוסיפים" זה על זה לפי הסדר שהם כתובים בתורה: אלמנה, גרושה, חללה, וזונה:

אַלְמָנָה אֲסוּרָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְשַׁרְיָא - ומותרת **לְכֹהֵן הֶדְיוֹט. הַוְיָא לָהּ גְּרוּשָׁה** - משנעשתה גרושה, **מִיגּוֹ דְּאִיתּוֹסַף לָהּ אִיסּוּרָא לְגַבֵּי כֹּהֵן הֶדְיוֹט** - מתוך שנתוסף בה איסור כלפי כהן הדיוט, **אִיתּוֹסַף לָהּ אִיסּוּרָא לְגַבֵּי כֹּהֵן גָּדוֹל** - נתוסף בה איסור כלפי כהן גדול גם כן, שאף על פי שאסורה לו מכבר משום "אלמנה", אם בא עליה לאחר שנתגרשה חייב מלקות נוספת משום "גרושה". **וַעֲדַיִין שַׁרְיָא לְמֵיכַל בִּתְרוּמָה** - ועדיין היא מותרת לאכול בתרומה, אם בת כהן היא[12]. **הַוְיָא לָהּ חֲלָלָה** - משנעשתה חללה, **מִיגּוֹ דְּאִיתּוֹסַף אִיסּוּרָא לְמֵיכַל בִּתְרוּמָה** - מתוך שנתוסף בה איסור לאכול בתרומה[13], **אִיתּוֹסַף אִיסּוּרָא לְגַבֵּי כֹּהֵן גָּדוֹל** - נתוסף בה איסור כלפי כהן גדול גם כן, שאם בא עליה לוקה גם משום "חללה"[14].

הגמרא שואלת במה נחשב האיסור האחרון שבפסוק (זונה) "מוסיף" על האחרים:

אֶלָּא כשנעשתה אחר כך **זוֹנָה, מַאי אִיסּוּר מוֹסִיף אִית בָּהּ** - במה "מוסיף" איסור זה על האיסורים האחרים? לאיזה ענין נתוסף בה איסור מחמת זנותה שהיתה מותרת בו לפני כן?

משיבה הגמרא:

אָמַר רַב חָנָא בַּר רַב קְטִינָא: איסור זה נחשב "מוסיף" **הוֹאִיל וְשֵׁם זְנוּת פּוֹסֵל אף בְּיִשְׂרָאֵל**, שאשת איש שזינתה תחת בעלה נאסרה עליו (ואפילו אינו כהן)[15]. משום כך נחשב איסור זונה "מוסיף" על שאר האיסורים הפוסלים רק בכהן. אף על פי ש"זנות" של אשת איש איסור אחר הוא מ"זנות" של פסול כהונה[16], מכל מקום "שם" זנות אחת היא. לפיכך, מכיון שמצאנו זנות הפוסלת (אוסרת) את האשה אף בישראל, ניתן לומר שאיסור זונה איסור "מוסיף" הוא על שאר האיסורים הנוהגים ביחס לכהנים בלבד[17].

הגמרא מביאה ברייתא בדיני "איסור חל על איסור" החלים בפסולי כהונה:

תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת - תנא[18] אחד שינן את הברייתא הבאה בפני רב ששת: כתוב (ויקרא כא, יג): "וְהוּא [הכהן גדול] אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח"[19], ובפסוק הבא כתוב (שם, יד): "אַלְמָנָה, וּגְרוּשָׁה, וַחֲלָלָה, זֹנָה, אֶת אֵלֶּה [הכהן גדול] לֹא יִקָּח". ויש לדרוש את סמיכות הפסוקים כך[20]: **כָּל מי שֶׁהוּא** נכלל **בְּ"יִקָּח"**, **הֲרֵי הוּא** נכלל גם **בְּ"לֹא יִקָּח"**. אבל **כָּל מי שֶׁאֵינוֹ** נכלל **בְּ"יִקָּח"**, **אֵינוֹ** נכלל **בְּ"לֹא יִקָּח"**. כלומר, אשה המותרת לכהן גדול בבתוליה (שעליה אמרה תורה: "... יִקָּח"), נאסרת לו אם נעשתה אלמנה, גרושה, חללה או זונה (שעליהן אמרה תורה: "... לֹא יִקָּח"). אבל אשה האסורה לכהן גדול בבתוליה אינה נאסרת לו אם נעשתה אלמנה, גרושה, חללה או זונה. **פְּרָט לְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁבָּא עַל אֲחוֹתוֹ אַלְמָנָה** - הרי זה בא למעט כהן גרול שבא על אחותו שנתאלמנה, שאינה אסורה לו משום אלמנה. מכיון שנאסרה לו כבר בבתוליה משום איסור אחותו, אין איסור אלמנה חל עליה - והכהן גדול לוקה עליה רק משום "אחותו"[21], ולא משום "אלמנה".

רב ששת מבאר את הברייתא:

אָמַר לֵיהּ רב ששת לתנא ששנה את הברייתא: **דְּאָמַר לָךְ מַנִּי** - מי אמר לך את זה, כלומר: מי הוא התנא של ברייתא זו? **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא**, - הברייתא מתאימה רק לדעת רבי שמעון, **דְּאָמַר: אֵין אִיסּוּר חָל עַל אִיסּוּר** שחל מכבר, **דְּתַנְיָא** בברייתא: **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הָאוֹכֵל נְבֵילָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים פָּטוּר** מכרת[22], מפני שאין איסור אכילה ביום הכיפורים חל על בשר זה האסור כבר, או משום נבילה (אם מתה לפני יום הכיפורים) או משום אבר מן החי (אם מתה ביום הכיפורים

הערות

אלא על האיסור הראשון. גם לדעת רוב התנאים, הסוברים "אין איסור חל על איסור", יש אופנים מסויימים שבהם, לדעת כמה תנאים, חל איסור על איסור (ראה יבמות לב, א-לד, א; נושא זה נידון שם באורך), והם נידונים בסוגיית הגמרא לפנינו (ובהערותינו בהמשך), ולכן נבאר אותם כאן:

(א) **איסור מוסיף:** אם האיסור השני אוסר את החפץ לאנשים אחרים שלא נאסרו בו מכח האיסור הראשון, חל האיסור השני גם בנוגע למי שכבר נאסר בו מכח האיסור הראשון. לדוגמא, חמותו שהיתה אלמנה (וחתנה הבא עליה חייב משום איסור חמותו) ונישאת (ונעשית אשת איש), מאחר שנאסרה על כל העולם (שהיו מותרים בה לפני שנישאת), נאסרה גם על חתנה, ואם בא עליה חייב גם משום אשת איש.

(ב) **איסור כולל:** אם האיסור השני חל על חפצים אחרים, הוא חל גם על החפץ האסור כבר. לדוגמא, האוכל גיד הנשה של בהמה שנתנבלה חייב שתים, משום איסור גיד הנשה ומשום איסור נבילה, שהרי איסור נבילה אוסר את כל הבהמה כולה, ולכן חל האיסור גם על גיד הנשה.

(ג) **איסור בת אחת:** אם באו שני האיסורים בבת אחת חלים שניהם כאחד. לדוגמא: העושה מלאכה ביום הכיפורים שחל בשבת חייב שתים, שבכניסת היום באו שני האיסורים בבת אחת.

(ד) **איסור חמור:** אם האיסור השני חמור יותר מן הראשון חל האיסור השני על הראשון, כגון איסור מיתת בית דין על איסור כרת, ואיסור כרת על איסור לאו, ואיסור לאו על איסור עשה.

11. ראה הערה הקודמת. במקרה כזה, מי שמוזהר על שני האיסורים ועובר עליהם לוקה פעמיים, אחת לכל איסור (רש"י). ראה גם להלן הערה 14 והערה 37.

12. רש"י; ראה הערה 14.

13. כפי שלמדה הגמרא לעיל (עמוד א) מן הפסוק "וְלֹא יְחַלֵּל" (ויקרא כא, טו) שהיא מתחללת מקדושת כהונה ואינה רשאית עוד לאכול בתרומה (רש"י).

14. זהו סוג שני של איסור מוסיף, דהיינו, שאם האיסור השני מוסיף באיסורו במה שלא היה נאסר מכח האיסור הראשון, חל האיסור השני גם ביחס למה שכבר היה אסור באיסור הראשון (ריטב"א). במקרה שלפנינו, מאחר שכשנעשית חללה נאסרת בתרומה, חל איסור חללה עליה גם ביחס לחיוב מלקות.

איסור אכילת תרומה לחללה שייך רק בבת כהן. אבל לגבי חלות איסור חללה על איסור אלמנה או גרושה, הרי אפילו אם היא בת ישראל חל איסור חללה, שזה נחשב איסור מוסיף מאחר שלגבי בת כהן יש תוספת איסור (תוספות ר"י הזקן; וראה רש"ש). אבל בפירוש המיוחס לרבינו מאיר מרמרו כתב שמדובר כאן גם בבת ישראל שהיתה נשואה לכהן ויש לה זרע ממנו שאוכלת בתרומה, שאם נעשית חללה נפסלה מתרומה [וכן מבואר ברש"ש יבמות פו, ב ד"ה מת, ובדרך אמונה על הרמב"ם הלכות תרומות ו, יא בביאור הלכה; וראה לעיל עמוד א הערה 30]. והיד דוד כתב שגם רש"י סובר כן, ו"בת כהן" שנקט (לעיל הערה 12) לאו דוקא היא.

15. כמו שמבואר ביבמות נו, ב.

16. שהרי מדובר כאן בפנויה (יד רמה).

17. רש"י. ומשמע בחזון איש (אבן העזר קלד, לדף יג, א ד"ה מתנו) שאין זה איסור מוסיף ממש אלא איסור חמור; אבל ראה ספר המקנה.

18. רש"י. "תנאים" אלו אינם חכמי המשנה והברייתות, אלא חכמים (בזמן האמוראים) הבקיאים בברייתות בעל פה, והיו שונים אותן לפני החכמים בבית המדרש, כמו שמצינו בכמה מקומות בש"ס: "תני תנא קמיה דרב [פלוני]" (ראה לעיל מט, ב הערה 2).

19. רש"י; אבל ראה יד מלאכי, תסז.

20. רש"י; אבל ראה לקמן הערה 24.

21. רש"י. הבא על אחותו חייב או מלקות או כרת. ואם לוקה, הרי הוא פטור מכרת (ראה מכות יג, ב).

22. האוכל ביום הכיפורים חייב כרת, שנאמר (ויקרא כג, כט): "כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תְעֹנֶּה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה מֵעַמֶּיהָ".

עצמו)[23]. **דְּאִי רַבָּנָן** - שאם נאמר שברייתא זו נשנית לדעת חכמים, החולקים על רבי שמעון, זה לא יתכן, **הָא אָמְרֵי** - שהרי החכמים אומרים **שאִיסּוּר חָל** אפילו **עַל אִיסּוּר** שחל מכבר, ובדין הוא שאיסור אלמנה לכהן גדול יחול אף על אשה האסורה לו מכבר, כגון אחותו, ונמצא שהברייתא אינה מתאימה בשום פנים לדעת החכמים[24].

הגמרא רוחה את דברי רב ששת:

אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנָן - תוכל לומר שהברייתא מתאימה אף לשיטת חכמים. **כִּי אָמְרֵי רַבָּנָן** - מתי אמרו חכמים **שאִיסּוּר חָל** אפילו **עַל אִיסּוּר** שחל כבר? **הָנֵי מִילֵּי** - דברים אלו אמורים רק במקרה של **אִיסּוּר חָמוּר** (כגון אכילה ביום הכיפורים) הבא לחול **עַל אִיסּוּר קַל** (כגון נבילה[25]). **אֲבָל** במקרה של **אִיסּוּר קַל** (כגון אלמנה לכהן גדול) הבא לחול **עַל אִיסּוּר חָמוּר** (כגון אחותו[26]), **לֹא חָיֵיל** - אין האיסור חל.

הגמרא מביאה גירסא אחרת בדיון הנזכר:

אִיבָּא דְּאָמְרֵי - יש אומרים שכך אמר רב ששת לתנא שהביא את הברייתא: **הָא מַנִּי** - מי הוא זה הסובר שצריכים דרשה מיוחדת ללמד שאין איסור אלמנה לכהן גדול חל על איסור אחותו[27]? **רַבָּנָן הִיא** - הברייתא מתאימה לדעת חכמים, **דְּאָמְרֵי** - שאומרים בכל מקום **אִיסּוּר חָל** אפילו **עַל אִיסּוּר** שחל מכבר, ולפיכך צריכה הברייתא דרשה מיוחדת ללמד שבמקרה הזה אין איסור חל על איסור. **וְכִי אָמְרֵי רַבָּנָן** - ובאה דרשה זו ללמדנו, שמתי יאמרו חכמים **שאִיסּוּר חָל** אפילו **עַל אִיסּוּר** שחל מכבר? **הָנֵי מִילֵּי** - דברים אלו אמורים רק במקרה של **אִיסּוּר חָמוּר** (כגון אכילה ביום הכיפורים) הבא לחול **עַל אִיסּוּר קַל** (כגון נבילה). **אֲבָל** במקרה של **אִיסּוּר קַל** (כגון אלמנה לכהן גדול) הבא לחול **עַל אִיסּוּר חָמוּר** (כגון אחותו), **לֹא חָיֵיל** - אין האיסור חל. **דְּאִי רַבִּי שִׁמְעוֹן** - שאם נאמר שברייתא זו נשנית לדעת רבי שמעון, **הַשְׁתָּא** - כיון שלרבי שמעון אפילו **אִיסּוּר חָמוּר עַל אִיסּוּר קַל לֹא חָיֵיל** - אינו חל, כדבריו בברייתא שהובאה למעלה, שהאיסור החמור של אכילה ביום הכיפורים (שהוא בכרת) אינו חל אפילו על האיסור הקל של נבילה (שאין בו אלא מלקות בלבד), **אִיסּוּר קַל עַל אִיסּוּר חָמוּר מִיבַּעְיָא** - האם יש צורך ללמוד מדרשה מיוחדת שאיסור קל (כגון אלמנה לכהן גדול) אינו חל על איסור חמור (כגון אחותו)?! מכיון שכן, בהכרח שברייתא זו המצריכה דרשה מיוחדת ללמד שאיסור כזה אינו חל, נשנית לדעת חכמים ולא לדעת רבי שמעון; ומכאן למדו חכמים לכל התורה כולה שרק איסור חמור על איסור קל חל, אבל איסור קל על איסור חמור אינו חל[28].

הגמרא דוחה את דברי רב ששת:

אפשר לומר שהברייתא מתאימה אף לשיטת רבי שמעון הסובר שבכל מקום אין איסור חל על איסור, מפני שבכל זאת יש כאן חידוש שאין איסור אלמנה לכהן גדול חל על איסור אחותו: **מַהוּ דְּתֵימָא אִיסּוּר כְּהוּנָּה שֶׁאֵנִי** - שהיית אומר שאיסור הנוהג רק אצל כהנים (כגון איסור אלמנה לכהן גדול) שונה משאר איסורים, ואפילו איסור קל חל על איסור חמור[29]. לפיכך **קָא מַשְׁמַע לָן** - הוצרך הכתוב ללמדנו שאינו כן, אלא אפילו איסורי כהונה אינם חלים על איסורים אחרים, ואיסור אלמנה לכהן גדול לא חל על איסור אחותו[30].

הגמרא דנה בדיני פסולי כהונה:

אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵּי: יִשְׂרָאֵל הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ, זוֹנָה מַשְׁוֵי לָהּ - אין ספק שעשאה "זונה"; כלומר, מכיון שנבעלה לאסור לה, כבר נפסלה לכהן משום זונה[31]. אבל יש להסתפק: **חֲלָלָה מַשְׁוֵי לָהּ אוֹ לֹא מַשְׁוֵי לָהּ** - אבל האם עשאה "חללה" בביאתו, או לא עשאה "חללה"? כלומר: האם עשאה רק "זונה" או שמא עשאה אף "חללה"[32]?

הגמרא מבארת את צדדי הספק:

מִי אַמְרִינָן - האם אנו דורשים **קַל וָחוֹמֶר**, כך: **מֵחַיָּיבֵי לַאוִין הַוְיָא חֲלָלָה** - אם נעשתה האשה חללה כשנבעלה ל"חייבי לאוין", כלומר, לאותם שחייבים על ביאתם מלקות בלבד, אבל לא כרת[33], **מֵחַיָּיבֵי כְּרֵיתוֹת לֹא כָּל שֶׁכֵּן** - האם אין זה כל שכן שנעשתה חללה כשנבעלה לחייבי כריתות?! לפי זה נאמר שהבא על אחותו, שהיא מחייבי כריתות, עשאה חללה. **אוֹ דִּילְמָא** - או שמא אומרים **שאֵין** אשה נעשית **חֲלָלָה אֶלָּא** אם נבעלה **מֵאִיסּוּר כְּהוּנָּה**, ולפי זה הבא על אחותו, שאינה מאיסורי כהונה, לא עשאה חללה.

הערות

23. רש"י. הראשונים מקשים על רש"י, שאם מתה הבהמה ביום הכיפורים הרי פקע איסור אבר מן החי, ונמצא איסור נבילה ואיסור יום הכיפורים באים כאחד, וכשיש שני איסורים החלים בבת אחת אף לדעת רבי שמעון חלים שניהם. ולכן מפרש הרמב"ן שהבוונה בדברי רבי שמעון שאמר "פטור" היא שפטור מן האיסור השני, כלומר, אם מתה לפני יום הכיפורים חל עליה איסור נבילה ופטור מכרת על איסור יום הכיפורים, ואם מתה ביום הכיפורים כבר חל עליה איסור יום הכיפורים ופטור ממלקות על איסור נבילה. והריטב"א מוסיף שלפירוש זה, במקרה שמתה ביום הכיפורים מדובר באופן שנולדה הבהמה כיום הכיפורים, שאז איסור אבר מן החי ואיסור יום הכיפורים חלים באחד, ומשום כך כשמתה ופקע איסור אבר מן החי ונשאר איסור יום הכיפורים אין איסור נבילה חל עליו. ראה עוד בדבריהם לפירושים אחרים, ובן בתוספות שבועות כד, א ד"ה האוכל; ובביאור דברי רש"י ראה מאירי וספר המקנה.

24. מדיון הגמרא משמע דלא בדברי רש"י שכתב (ראה לעיל בגמרא ליד הערה 20) שהברייתא למדה את דינה מסמיכות הפסוקים. שאם יש לימוד מיוחד בכהן גדול שאין איסורי כהונה חלים על איסורים אחרים, אפשר להעמיד הברייתא אף לדעת החכמים ונאמר שגזירת הכתוב היא שלענין זה אין איסור חל על איסור. ובהכרח שהברייתא לא נקטה לשון הפסוקים ("כל שהוא ב'יקח' הרי הוא ב'לא יקח'. . .") אלא לסימן בלבד, אבל המקור האמיתי לדין זה הוא מן הכלל "אין איסור חל על איסור" (תוספות טוך; ראה פני יהושע ורש"ש). ראה גם הערות 27 ו־37.

25. איסור אכילה ביום הכיפורים שהוא בברת חמור מאיסור אכילת נבילה שאין בו אלא מלקות בלבד (רש"י).

26. איסור אלמנה לכהן גדול אין בו אלא מלקות בלבד, ואילו איסור אחותו בכרת (ראה לעיל הערה 21).

27. לפי גירסא זו ברברי רב ששת דרשת הברייתא היא דרשה גמורה [מה שאין כן לפי הגירסא הראשונה; ראה לעיל הערה 24], דהיינו, שלולי הדרשה היה הדין שכהן גדול הבא על אחותו האלמנה לוקה אף משום אלמנה לכהן גדול. הגמרא מבקשת לברר מי הוא התנא הסובר כן (ראה רש"י).

28. ואם שני האיסורים שוים, אם חל אחד על השני, ראה רש"ש; וראה גם להלן הערה 37.

29. ריבה הכתוב אצל הכהנים מצוות יתירות שאינן נוהגות אצל כלל בני ישראל [לעיל כא, ב], ולכן הייתי חושב שהחמיר הכתוב גם בנוגע לחלותן של מצוות אלו, ואפילו איסור קל של כהונה יחול על איסור חמור שאינו של כהונה (רש"י). והייתי חושב שאיסורי כהונה נחשבים "איסור חמור" לגבי איסורי עריות (ריטב"א, סוף ד"ה לא חייל).

30. ומבל מקום לא נתבאר כי אם לגבי איסור קל על איסור חמור, שסובר רבי שמעון שאינו חל אפילו באיסורי כהונה, אבל איסור חמור על איסור קל באיסורי כהונה שמא אפילו לרבי שמעון יחול (יד רמה).

[כמה ראשונים ביארו שכל הסוגיא דנה באיסור כולל ואיסור מוסיף; שהרי באמת איסור אלמנה מוסיף על איסור אחותו במה שהיא נאסרת על כהן גדול אחר או על משוח מלחמה [ראה תוספות ישנים בתוספות כאן, וריטב"א], ואיסור יום הכיפורים הוא איסור כולל על איסור נבילה במה שהוא חל גם על אוכלים אחרים. ודנה הגמרא בלשון הראשון שהברייתא האומרת שאין איסור מוסיף חל על איסור, מתאימה לרבי שמעון הסובר שאין איסור כולל חל על איסור, ודחתה הגמרא שגם לחכמים אין איסור מוסיף קל חל על איסור חמור. ובלשון השני דנה הגמרא שחידוש הברייתא מתאים לדעת חכמים שאין איסור מוסיף קל חל על איסור חמור, ודחתה הגמרא שגם לרבי שמעון יש חידוש במה שאין איסור מוסיף של איסורי כהונה חל על איסור אחר. ונחלקו הראשונים אם למסקנת הגמרא חל איסור מוסיף קל על חמור לדעת חכמים או אינו חל. ראה תוספות, רמב"ן, יד רמה, ריטב"א, ורמב"ן יבמות לג, ב ד"ה אי.]

31. וכמו ששנינו במשנה (יבמות סא, א) לדעת חכמים.

32. שאלה זו נוגעת להלכה אם בא עליה כהן אחר כך, האם לוקה אחת משום זונה בלבד, או שתים: אחת משום זונה ואחת משום חללה (רש"י). [אבל אין הבדל להלכה לגבי אכילת תרומה, שאף זונה אסורה בתרומה (ראה תוספות יבמות מד, ב ד"ה הכא, ובתוספות טוך כאן לעיל ד"ה הואיל).]

ויבולים שני האיסורים לחול עליה, מפני שהם חלים בבת אחת (פני יהושע).

33. כמו שלמדנו למעלה (עמוד א), שכהן הבא על אשה האסורה לו מפאת קדושת כהונתו עשאה חללה. ביאה זו נאסרה בלאו, ואין בה אלא מלקות בלבד, ולא כרת.

הגמרא פושטת את הספק:

אָמַר לֵיהּ אביי לרב פפא: **אֵין** (**איסור**) אשה נעשית **חֲלָלָה אֶלָּא** אם נבעלה **מֵאִיסּוּר כְּהוּנָּה בִּלְבָד**, לפיכך הבא על אחותו לא עשאה חללה.

הגמרא מביאה את המקור לכלל זה:

אָמַר רָבָא: מְנָא הָא מִילְּתָא דְּאָמוּר רַבָּנַן - מנין לנו דבר זה שאמרו חכמים שאֵין אשה נעשית **חֲלָלָה אֶלָּא** אם נבעלה **מֵאִיסּוּר כְּהוּנָּה**? המקור הוא מן הלימוד הבא, **דְּתַנְיָא** בברייתא: נאמר בכהן גדול (ויקרא כא, יד): "אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה, אֶת אֵלֶּה לֹא יִקָּח". ויש לנו לדייק בכתוב למה הוזכרו כל האיסורים הללו: **לֹא יֹאמַר** הכתוב איסור **גְּרוּשָׁה בְּכֹהֵן גָּדוֹל, וְתֵיתֵי** - והיינו לומדים איסורה **בְּקַל וָחוֹמֶר מִ**"גרושה" האמורה אצל **כֹּהֵן הֶדְיוֹט**, שנאמר (שם פסוק ז): "אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ, וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ", **וַאֲנָא אֲמִינָא** - ואני אלמד דין זה כך: **הַשְׁתָּא לְכֹהֵן הֶדְיוֹט אֲסוּרָה, לְכֹהֵן גָּדוֹל מִיבַּעְיָא** - אם אסורה גרושה לכהן הדיוט, האם הוצרך הכתוב ללמד שאסורה אף לכהן גדול?! מכיון שנשים אלו נאסרו כבר לכהן גדול זה בהיותו כהן הדיוט, אין צריך לומר שעדיין אסורות לו גם כעת[34]! אם כן, **לָמָּה נֶאֱמְרָה** איסור גרושה אצל כהן גדול? אלא זה בא ללמד **שֶׁחֲלוּקָה גְּרוּשָׁה מִזּוֹנָה וַחֲלָלָה בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט** - שכתבה התורה לאו מיוחד על גרושה בנפרד מהלאו על זונה וחללה, שממנו יש ללמוד שאם בא על גרושה שהיא גם זונה או גם חללה לוקה שתים, אחת משום גרושה, ואחת משום זונה או חללה[35], **כָּךְ חֲלוּקָה** גרושה מזונה וחללה **בְּכֹהֵן גָּדוֹל** - הוא הדין בכהן גדול, אף שאין לאו מיוחד על גרושה, אם בא על גרושה שהיא גם זונה או גם חללה חייב שתים[36].

הגמרא מפסיקה את דברי הברייתא ומקשה:

פְּשִׁיטָא - אף דין זה פשוט! **מִיגְּרַע גָּרְעָה**[37] - וכי נגרעה קדושתו כשנתמנה להיות כהן גדול? אם חלוק איסור גרושה עליו עוד בהיותו כהן הדיוט, פשוט שאף כשנעשה כהן גדול חלוק איסור גרושה עליו, ואין צורך במקרא מיוחד ללמד כן.

הגמרא מפרשת מחדש את דברי הברייתא:

אֶלָּא, לפיכך נאמר איסור גרושה אצל כהן גדול, ללמד **שֶׁחֲלוּקָה גְּרוּשָׁה מִזּוֹנָה וַחֲלָלָה בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט**, שהרי כתבה התורה לאו מיוחד על גרושה, **כָּךְ אַלְמָנָה חֲלוּקָה מִגְּרוּשָׁה, וַחֲלָלָה, וְזוֹנָה בְּכֹהֵן גָּדוֹל**, אף שאין לאו מיוחד על אלמנה, וללמד שאם בא על אלמנה שהיא גם גרושה או גם חללה או גם זונה לוקה שתים, אחת משום אלמנה, ואחת משום גרושה או חללה או זונה[38].

משהוסבר מדוע חזר הכתוב בכהן גדול והזהיר על גרושה, הברייתא ממשיכה להסביר מדוע חזר והזהיר על חללה:

"**חֲלָלָה**" **לָמָּה נֶאֱמְרָה** עוד הפעם אצל כהן גדול? ללמד שאֵין אשה נעשית **חֲלָלָה אֶלָּא** אם נבעלה **מֵאִיסּוּר כְּהוּנָּה**. שממה שכתבה תורה איסור חללה לאחר איסורי אלמנה וגרושה, הנוהגים רק אצל כהנים, ולא כתבה אותו לאחר איסור זונה, הנוהג (במדה מסויימת) גם אצל ישראלים[39], למדנו שאיסור חללה בא רק על ידי ביאה של פסול כהונה[40]. [קטע זה של הברייתא הוא תשובתו של רבא למקור הדין שאין חללה אלא מאיסורי כהונה.]

כעת הברייתא ממשיכה להסביר מדוע חזר הכתוב בכהן גדול והזהיר על זונה:

"**זוֹנָה**" **לָמָּה נֶאֱמְרָה** עוד הפעם אצל כהן גדול? המלה מיותרת ללמוד על ידה גזירה שוה: **נֶאֱמַר כָּאן** אצל כהן גדול: "**זוֹנָה**", **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** - אצל כהן הדיוט: "**זוֹנָה**", ללמדנו: **מַה כָּאן** אצל כהן גדול **זַרְעוֹ חוּלִּין** - אם בא הכהן גדול על אחת מן הנשים האלו, הבן הנולד מביאה זו הרי הוא חלל, כמו שנאמר אצל כהן גדול (ויקרא כא, יד־טו): "אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה, אֶת אֵלֶּה לֹא יִקָּח. . וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ", **אַף לְהַלָּן** אצל כהן הדיוט **זַרְעוֹ חוּלִּין**. ולמדנו מכאן שאף כהן הדיוט הבא על אחת מן הנשים האסורות עליו מחמת קדושתו, שהבן הנולד מביאה זו הרי הוא חלל.

לאור האמור לעיל שאין חללה אלא מאיסור כהונה, הגמרא מסיקה:

אָמַר רַב אַשִׁי: הִילְּכָךְ, כֹּהֵן הדיוט (או כהן גדול) **הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ** הפנויה

הערות

34. רש"י. סברא זו נכונה בעצמה, ומה שאמרה הברייתא שזה נלמד ב"קל וחומר" לאו דוקא (ריטב"א). ועוד, שאם הוא קל וחומר גמור לא ילקה הכהן גדול על זה, שהרי "אין עונשין מן הדין" (מהר"י בירב). וראה גם משך חכמה ויקרא כא, יד ד"ה בתורת כהנים.

35. רש"י; וראה להלן הערה 38 לגבי אשה שהיא זונה וגם חללה.

36. לא נתבאר בדברי רש"י מאיזה טעם הייתי חושב שאינו לוקה שתים. ובמהרי"ט כתב לפרש בדברי הברייתא (ובשער המלך הלכות איסורי ביאה יז, י כתב שכן דעת רש"י), שלדעת רבי שמעון הסובר אין איסור חל על איסור, ואפילו באיסור מוסיף (כמו שכתבו התוספות כאן ד"ה פרט), בא הכתוב ללמד שבפסולי כהונה חל איסור על איסור, ומבח הכלל "תפסת מועט תפסת" יש לפרש שמדובר כאן באיסורים החלים כפי הסדר של תוספת איסור הנזכר בגמרא למעלה, ולמדנו שעל כל פנים באיסור מוסיף חל איסור על איסור בפסולי כהונה [ומה שאמרה הגמרא לעיל לרבי שמעון שאין איסורי כהונה שונים משאר איסורים – ואפילו באיסור מוסיף כדברי התוספות שם – היינו לענין שיחול איסור כהונה על איסור אחר, אבל בשני איסורי כהונה מלמד הכתוב שחלים הם זה על זה. ואין ללמוד מכאן לכל התורה, שהרי שונים הם פסולי כהונה מאחר שריבה הכתוב בכהנים מצוות יתירות, כמו שנתבאר לעיל הערה 29 (שער המלך שם)]. ולדעת חכמים הסוברים איסור חל על איסור באיסור מוסיף, בהכרח שבא הכתוב ללמד שאף כשאין איסור מוסיף, דהיינו שלא בסדר המוזכר למעלה, חל איסור על איסור בפסולי כהונה. ונמצא לפי זה שהברייתא לעיל עמוד א, האומרת – כפי שמסיקה הגמרא בעמוד שלנו – שאין האיסורים חלים אלא בסדר ובתוספת איסור, נשנית לדעת רבי שמעון ולא לדעת רבנן (וראה ספר המקנה ורא"ש).

בשיטה לא נודע למי הקשה על פירוש זה (ראה להלן הערה 38), והביא פירוש אחר בשם רש"י (וכבר כתב בהגהה שם שברש"י לפנינו אינו; אבל הוא נמצא בפירוש המיוחס לרבינו מאיר מרמרו), שהברייתא מתייחסת לכלל "אין לוקין על לאו שבכללות", דהיינו לאו הכולל כמה איסורים שונים יחד (ראה כריתות ד, א - ה, א), והברייתא מלמדת שייחד הכתוב גרושה בלאו לעצמה להשמיענו שלוקים גם על האיסורים האחרים בפני עצמם. ראה בדבריו שם באריכות, וכן בתוספות הרא"ש, תוספות טוך, ספר המצוות להרמב"ם שורש התשיעי (מהדורת פרנקל עמוד קעח) ולא תעשה קסא, השגות הרמב"ן על ספר המצוות שורש תשיעי (שם עמוד קע).

גם הריטב"א חולק על רש"י וכתב שכוונת הברייתא היא שלא נאמר שאין כהן חייב אלא אם האשה היא גרושה וגם זונה וגם חללה (ובכהן גדול: וגם אלמנה), לכן חילק הכתוב גרושה בפני עצמה ללמד שחייב גם על האחרות בפני עצמן. [וראה נודע ביהודה תניינא, אורח חיים קיח - קיט, שרוצה לפרש בדברי רש"י שכוונתו בדברי הריטב"א; עיין שם משא ומתן בין השואל והמשיב בזה.]

37. צריך לומר: **גָּרַע**, וכן הוא ברש"י (רש"ש).

38. הגמרא אינה מתרצת שהכתוב חזר והזהיר על גרושה אצל כהן גדול ללמד שאיסורי זונה וחללה חלוקים זה מזה, שדבר זה אפשר ללמוד (הן לענין בהן הדיוט, והן לענין כהן גדול) ממה שנאמר "גְּרוּשָׁה" בפעם הראשונה, שמאחר שגילתה תורה שלוקה משום איסור גרושה בפני עצמו, הוא הדין שלוקה משום איסור חללה בפני עצמו, אבל איסור אלמנה הנוהג רק אצל כהן גדול אינו נלמד מאיסור גרושה, לפיכך הוצרך הכתוב ללמד במיוחד שאף איסור זה חלוק מן האיסורים האחרים (רש"י).

ומכאן יש להקשות על הפירוש בדברי הברייתא שהיא באה להשמיענו שאיסור חל על איסור באיסור מוסיף (ראה לעיל הערה 36), שאם כן מדוע יש צורך להשמיענו זאת פעמיים, בין בכהן גדול ובין בכהן הדיוט (שיטה לא נודע למי).

39. שמצינו שם זנות פוסל אצל ישראל, כמו שמבואר בגמרא לעיל [ליד הערה 16] (רש"י).

40. רש"י. כלומר, שבכהן הדיוט הסדר הוא: זונה, חללה וגרושה, ובבהן גדול שינה הכתוב את הסדר וכתב: אלמנה, גרושה, חללה וזונה, ללמד שחללה מוסבה על פסולי הכהונה בלבד (מהרש"א).

זוֹנָה מַשְׁוֵי לָהּ - עשאה זונה, שהרי נבעלה בעילת זנות[1], **חֲלָלָה לֹא מַשְׁוֵי לָהּ** - אבל לא עשאה חללה, כי אין האשה נעשית חללה אלא כשנבעלה לאיסור כהונה; ואיסור אחותו נוהג בכל ישראל ולא רק בכהנים, לפיכך, אם בא עליה כהן אחר אינו לוקה אלא משום איסור זונה בלבד, ולא משום איסור חללה[2]. ואם **חָזַר** הוא (או כהן אחר) **וּבָא עָלֶיהָ** פעם נוסף, **עֲשָׂאָהּ חֲלָלָה**, שמכיון שאיסור זונה נוהג רק בכהן, הרי כהן הבא על הזונה עשאה חללה[3]. ואם בא עליה כהן פעם שלישית לוקה שתים, אחת משום זונה ואחת משום חללה[4].

הגמרא דנה בפרטי האיסורים שהכהן עובר עליהם ביחס לאשה הפסולה לו מפאת קדושת כהונתו:

אָמַר רַב יְהוּדָה: כֹּהֵן גָּדוֹל בְּאַלְמָנָה - כהן גדול שקידש אלמנה (והוא הדין כהן הדיוט המקדש אשה הפסולה לו[5]) ואחר כך בעלה, **לוֹקֶה שְׁתַּיִם** - שתי מלקויות: **אַחַת מִשּׁוּם** הקידושין, כמו שנאמר (ויקרא כא, יד): "אַלְמָנָה. . **לֹא יִקָּח** [לא יקדש]"[6], **וְאַחַת מִשּׁוּם** הבעילה, כמו שנאמר (שם, פסוק טו): "**לֹא יְחַלֵּל** [אותה]"[7].

מקשה הגמרא:

וְלִילְקֵי נַמִּי - ויתחייב מלקות גם **מִשּׁוּם** שהזריע בה, כמו שנאמר (שם): "**לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ**"[8]!

מתרצת הגמרא:

מדובר כאן **בְּמִקְרֶה שֶׁלֹּא גָּמַר בִּיאָתוֹ** - שלא הזריע בה, אלא הערה בה בלבד. מאחר שלא הזריע בה נמצא שאת זרעו לא חילל, אבל האשה עצמה נתחללה משהערה בה, שכך שנינו במשנה (יבמות נג, ב) שהעראה כגמר ביאה לכל דבר[9].

הגמרא מקשה על דברי רב יהודה:

מָתִיב רָבָא - רבא הקשה מן המשנה (מכות יג, א): כהן גדול הבא על אשה שהיא **אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה לוֹקֶה** עליה **מִשּׁוּם שְׁנֵי שֵׁמוֹת** של איסור. **מַאי לַאו** - וכי אין המשמעות שלוקה משום **שְׁנֵי שֵׁמוֹת** בלבד **וְתוּ לֹא** - ולא יותר, דהיינו, אחת משום איסור אלמנה ואחת משום איסור גרושה? והרי לדברי רב יהודה היה לו ללקות ארבע מלקויות, דהיינו, שתים על כל שם שבה, אחת על הקידושין, ואחת על הבעילה[10].

הגמרא מתרצת:

לֹא, אין זה הפירוש במשנה, אלא כך פירושה: הוא לוקה משום **שְׁנֵי שֵׁמוֹת** (אלמנה וגרושה) **עַל** לא תעשה **זֶה** ("לֹא יִקָּח") ומשום **שְׁנֵי שֵׁמוֹת** (אלמנה וגרושה) **עַל** לא תעשה **זֶה** ("לֹא יְחַלֵּל")[11].

הגמרא מקשה על פירוש זה:

אִי הָכִי אֵימָא סֵיפָא - אם כך הוא פירוש המשנה, אמור את הסיפא של המשנה: כהן הדיוט הבא על אשה שהיא **גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה**[12], **אֵינוֹ חַיָּיב** מלקות **אֶלָּא עַל** שם **אַחַת** בלבד[13]. והרי לדברי רב יהודה היה לו ללקות פעמיים, משום הקידושין ומשום הבעילה[14]!

מתרצת הגמרא:

הָכִי קָאָמַר - כך הוא פירוש המשנה: הכהן **אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא** מלקות **עַל אַחַת** מן השמות (הגרושה), ולא על האחרת (החלוצה), מפני שאיסור חלוצה לכהן אינו אלא מדרבנן (כמו שיבואר מיד). **וּלְעוֹלָם** הוא לוקה על שם איסור גרושה משום **שְׁנֵי שֵׁמוֹת**, אחת על הקידושין משום "לֹא יִקָּח" ואחת על הבעילה משום "לֹא יְחַלֵּל"[15].

הערות

1. רש"י; ראה לעיל עז, א הערה 1.

2. ויש עוד הבדל להלכה, שהולד הנולד מהכהן שבא על אחותו ממזר הוא ולא חלל, ואם בא הבן על אשה עשאה זונה ולא חללה (מאירי). [והאריכו ראשונים ואחרונים בדין כהן ממזר אם דינו ככהן או כזר; ראה במקורות שצויינו במנחת חינוך רסד, יא בהוצאת מכון ירושלים.]

אבל אם הוא עצמו בא עליה פעם שניה אינו לוקה משום זונה, שאין איסור זונה חל על איסור אחותו כמו ששנינו לעיל (עז, ב) בברייתא לגבי כהן גדול הבא על אחותו אלמנה; ומכל מקום חל עליה שם זונה על ידי ביאתו הראשונה לגבי כהנים אחרים (רש"ש). וכן לגבי כהן גדול הבא על אחותו אלמנה, שאף על פי שאינו לוקה משום אלמנה חל עליה שם זונה ושם חללה לגבי כהנים אחרים, שהרי נבעלה בעילת זנות וגם בעילת פסול כהונה, ואין פסול חללות [או זנות] תלוי במלקות כלל, וכהן אחר הבא עליה לוקה שתים, משום זונה ומשום חללה (מנחת חנוך רסז, ה). וראה עוד יד רמה ומהר"י בירב.

3. רש"י. לדעת הסובר אין איסור חל על איסור (ראה לעיל עז, ב הערות 10 ו־37), יש לומד שמדובר כאן לגבי כהן שנעשה בר עונשים (בן שלש עשרה שנה ויום אחד, והביא שתי שערות) לאחר שכבר נעשית חללה, ונמצא שחלו שני האיסורים בבת אחת (תוספות הרא"ש; וראה מהרי"ט ומרומי שדה).

4. מרומי שדה. ואם הוא עצמו בא עליה פעם שלישית אינו לוקה משום חללה, כמו שנתבאר לעיל הערה 2. ומכל מקום הולד הנולד מהביאה השניה או השלישית אפילו מכהן זה עצמו, חלל הוא (מלבד מה שהוא גם ממזר), שהרי נולד מזונה או מחללה, ואף על פי שאינו לוקה על הביאה (ראה מאירי, מרומי שדה, וקרית ספר הלכות איסורי ביאה, יט).

5. כל דיני כהן גדול הבא על אשה הפסולה לו נוהגים גם בכהן הדיוט הבא על אשה הפסולה לו, שהרי הגמרא לעיל (עז, ב) דרשה מגזירה שוה של "זֹנָה" "זֹנָה" שהפסוק (ויקרא כא, טו): "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ" האמור אצל כהן גדול מוסב גם על כהן הדיוט, ומכאן שדיניהם שוים (רש"י, וכן דעת רוב הראשונים; אבל ראה להלן הערה 27).

6. הפועל "לקח" מתפרש כאן במובן של קידושין, כי הקידושין הם שקונים, או "לוקחים", את האשה לבעלה (רש"י להלן ד"ה לא יקח).

7. כאמור בברייתא לעיל (עז, א) שמפסוק זה למדנו שכהן שבעל אשה הפסולה לו מפאת קדושת כהונתו חילולה (כלומר, עשאה חללה).

8. שנכללו שני לאוים בפסוק זה: שלא יחלל את האשה ושלא יחלל את זרעו. ואין זה נחשב "לאו שבכללות" (ראה לעיל עז, ב הערה 37), משום ששני האיסורים מפורשים בפסוק, שאף חילול האשה מפורש הוא כמו שאמרה הגמרא לעיל (עז, א) שחללה "מוזכרת" היא מי שהיה כשר ונתחלל, ולכן אין זה נחשב "לאו שבכללות" (תוספות הרא"ש, וכן כתב הריטב"א; וראה פני יהושע).

9. רש"י; ראה רש"י ביבמות שם ד"ה בין ביאה וד"ה ממזרת, ותוספות שם ד"ה ולא. אבל אם גמר ביאתו [והזריע בה (מנחת חנוך רסו, ג; ראה שער המלך הלבות איסורי ביאה ג, טו)], לוקה משום "לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ", ואפילו אם לא נתעברה מבעילה זו, מאחר שהביאה ראויה להזריע [כלומר, להתעבר ולהוליד] (תוספות הרא"ש), שאין העיבור תלוי בידו אלא בידי שמים, ולא הוזהר הבהן אלא במה שיש בידו לעשות והוא הביאה (תוספות רי"ד). ועוד, שאם אינה לוקה אלא אם נתעברה הרי היא התראת ספק, שמא לא תתעבר (יד רמה; אבל ראה מגיד משנה [הלכות איסורי ביאה יז, ב-ד]; וראה רש"ש, ומנחת חנוך רסו, ד).

10. לכאורה היתה הגמרא יכולה לתרץ שמדובר שם במקרה שבעלה בלא קידושין, שאף לרבא חייב מלקות אחת כמו שמבואר בגמרא בסמוך, אלא מסתבר לגמרא שהמשנה רוצה להרבות במנין הלאוין (יד רמה, רש"ש). וראה מהרי"ט, וחזון איש אבן העזר יד, ב ד"ה ובקידושין.

11. ואף על פי שהאשה מתחללת רק פעם אחת שייך ללקות שתים משום "לֹא יְחַלֵּל", שאין גדר הלאו שהוא מחלל האשה, אלא שבא על אשה ביאה שיש בה חילול, ונמצא שיש כאן שתי עבירות של ביאת חלול (אילת השחר, משנת הלוי). וראה מהר"י בירב בשם רש"י בתב־יד בביאור הגמרא; וראה גם עצמות יוסף.

12. מי שמת ולא הניח אחריו זרע של קיימא, אחד מאחיו חייב לישא את אשתו ("יִבּוּם"), או לחלוץ לה ("חֲלִיצָה") כדי להתירה להינשא לשוק. האשה שנחלצה מן אחי המת (הַיָּבָם) נקראת "חֲלוּצָה".

13. [הגמרא סוברת כעת שחלוצה אסורה לכהן מן התורה, על פי הדרשה המובאת בגמרא בסמוך שלמדים חלוצה מגרושה.] ומכל מקום אם בא על אשה שהיא גם גרושה וגם חלוצה אינו לוקה אלא אחת, לפי שאיסור חלוצה אינו מפורש בפסוק אלא למדים אותו מהפסוק של גרושה (רש"י על המשנה במכות, ד"ה גרושה), והרי זה כאילו בא על אשה שנתגרשה פעמיים שאינו חייב עליה אלא אחת [כמו שנתבאר בברייתא לעיל עז, א] (יד רמה; וראה משך חכמה ויקרא כא, ז שהחלוצה מעין הגרושה היא).

לדעת הסובר אין איסור חל על איסור, חל איסור חלוצה על איסור גרושה באיסור מוסיף, שהחלוצה נאסרת על אֲחֵי החולץ (ראה יבמות י, ב) וממילא נאסרת גם לכהן (מהרש"א).

14. הגמרא סברה שמאחר שנקטה המשנה בלשון שלילי "אינו חייב אלא אחת", ודאי משמע שלוקה רק מלקות ארבעים ואינו לוקה גם על הקידושין (חידושים קדמונים).

15. והטעם שהזכירה המשנה חלוצה, הוא להשמיענו שאף שכהן הדיוט הבא על חלוצה לוקה "מכת מרדות" כמו העובר על כל איסור דרבנן, אם בא על גרושה וחלוצה לוקה רק המלקות שמן התורה על איסור גרושה ולא המכת מרדות שמדרבנן על איסור חלוצה (יד רמה; תוספות על המשנה במבות, ד"ה גרושה; ראה משנה למלך הלכות איסורי ביאה יז, ז).